

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

факультет іноземних мов

кафедра англійської філології

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему: Концептуальна ознака «Привабливість» у складі концепту
ФЕМІНІНІСТЬ: лінгвокультурологічний аналіз
(на матеріалі романів сестер Бронте)

здобувача ступеня вищої освіти магістра
галузі знань 03 Гуманітарні науки
спеціальності 035 Філологія. Германські мови і
літератури (переклад включно) (англійська, німецька)

Гринь Євгенії Дмитрівни

науковий керівник:

Прадівлянна Людмила Миколаївна
кандидат філологічних наук, ст. викладач

Вінниця – 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ ОЗНАКИ «ПРИВАБЛИВІСТЬ» В МЕЖАХ КОНЦЕПТУ «ФЕМІНІННІСТЬ».....	7
1.1. Концепт як лінгвокультурне утворення	7
1.2. Типологічна класифікація концептів у сучасній лінгвістиці	13
1.3. Сучасний стан дослідження концепту «ФЕМІНІННІСТЬ».....	21
1.4. Методика аналізу концептуальної ознаки «привабливість» в складі концепту «ФЕМІНІННІСТЬ».....	25
Висновки до розділу 1	31
РОЗДІЛ 2. МОВНА ОБ'ЄКТИВАЦІЯ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ ОЗНАКИ «ПРИВАБЛИВІСТЬ» У СКЛАДІ АНГЛОМОВНОГО КОНЦЕПТУ «ФЕМІНІННІСТЬ».....	34
2.1. Лексико-семантичні засоби вербалізації концептуальної ознаки «привабливість» в лексикографічних джерелах	34
2.2. Лексико-семантичне поле концептуальної ознаки «привабливість»	43
2.3. Вербалізація концептуальної ознаки «привабливість» засобами вторинної номінації.....	53
Висновок до розділу 2.....	61
РОЗДІЛ 3. АКТУАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ ОЗНАКИ «ПРИВАБЛИВІСТЬ» У СКЛАДІ АНГЛОМОВНОГО КОНЦЕПТУ «ФЕМІНІННІСТЬ» У ТЕКСТАХ СЕСТЕР БРОНТЕ.....	64
3.1. Визначення концептуальної ознаки «привабливість» у текстах сестер Бронте	64
3.2. Особливості реалізації концептуальної ознаки «жіноча привабливість» у текстах сестер Бронте	73
3.3. Окреслення гендерних особливостей концептуальної ознаки «привабливість» у романах сестер Бронте	81
Висновки до Розділу 3	93
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	95
РЕЗЮМЕ	101
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	104

ВСТУП

В основі когнітивно-дискурсивної парадигми лежить принцип антропоцентризму, оскільки процеси категоризації і концептуалізації навколишньої дійсності, що займають центральне місце в когнітивній лінгвістиці, здійснюються людиною. Феномен людини викликає інтерес дослідників різних наук – психології, медицини, антропології, соціології, які досліджують різні його аспекти, зокрема привабливість, що дозволяє розглядати досліджувану проблему в рамках даної парадигми. Концепт «жінка» розглядався в працях таких науковців як Т.М. Сукаленко [61], Ю. В. Вороніна [16]. Концепти «чарівність» та «краса» став предметом вивчення в роботах Ю.О.Томчаковської [67], Ю.С.Бокової [9], І.А.Живицької [27] та Ю.В. Мещерякової [50]. Проте, концептуальна ознака «привабливість» в складі концепту «ФЕМІНІНІСТЬ» не ставала ще предметом окремого наукового дослідження, що визначає **актуальність** нашої роботи.

Мета роботи – дослідити особливості актуалізації концептуальної ознаки «привабливість» у складі англomовного концепту «ФЕМІНІНІСТЬ» у текстах сестер Бронте.

Для досягнення мети були поставлені такі **завдання**:

- розглянути різні підходи до поняття «концепт», а також його класифікації;
- проаналізувати сучасний стан дослідження концепту ФЕМІНІНІСТЬ та методикку аналізу концептуальної ознаки «привабливість» у його складі;
- дослідити мовну об’єктивацію концептуальної ознаки «привабливість» у складі англomовного концепту ФЕМІНІНІСТЬ;
- вивчити особливості реалізації концептуальної ознаки «жіноча привабливість» у текстах сестер Бронте;
- окреслити гендерні особливостей концептуальної ознаки «привабливість» у романах сестер Бронте.

Об’єктом дослідження є концептуальна ознака «привабливість» у складі англomовного концепту ФЕМІНІНІСТЬ в англійській мові.

Предметом дослідження є актуалізація концептуальної ознаки «привабливість» у складі англomовного концепту ФЕМІНІНІСТЬ у текстах сестер Бронте.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в ньому вперше проведено дослідження концептуальної ознаки «привабливість» у складі англomовного концепту ФЕМІНІНІСТЬ на базі текстів сестер Бронте; вперше зроблено спробу виявити особливості реалізації гендерно-зумовленої концептуальної ознаки «привабливість» в англійській мові.

Мета та завдання роботи визначили вибір таких **методів дослідження**:

- метод суцільної вибірки лексем, фразеологізмів і прислів'їв із лексикографічних джерел;
- метод концептуального аналізу, здійснення якого передбачає такі необхідні етапи: 1) вивчення лексико-семантичних засобів вербалізації концептуальної ознаки «привабливість» в лексикографічних джерелах; 2) опис лексико-семантичного поля концептуальної ознаки «привабливість»; 3) аналіз вербалізації концептуальної ознаки «привабливість» засобами вторинної номінації;
- метод опису феномена культурної конотації при виділенні концептуальних ознак, що складають концептуальну ознаку «привабливість» у складі англomовного концепту ФЕМІНІНІСТЬ;
- метод статистичного підрахунку даних проведеного аналізу.

Матеріалом цього дослідження послуговував лексичний та фразеологічний фонд англійської мови, що вербалізує концептуальну ознаку «привабливість», а також вибірка фрагментів тексту з романів сестер Бронте, в яких актуалізується аналізована концептуальна ознака в межах концепту ФЕМІНІНІСТЬ. Корпус дослідження складається з 1454 текстових фрагментів.

Теоретична значимість дослідження визначається тим, що його результати сприяють розвитку теорії концептів, методів аналізу концепту в сучасній когнітивній лінгвістиці та лінгвокультурології, вивчення зв'язку мови і культури як особливого світорозуміння, що визначає специфіку певної лінгвокультурної

спільноти.

Практична цінність роботи полягає в тому, що результати і висновки дослідження, а також зібраний мовний матеріал можуть бути використані при читанні лекційних курсів та спецкурсів з лексикології і стилістики англійської мови, лінгвокультурології, історії країни, що вивчається, а також на практичних заняттях з англійської мови, при розробці тематики курсових і дипломних робіт.

Структура магістерської роботи. Дана робота містить вступ, три розділи з висновками до кожного з них, загальні висновки, резюме та список використаних джерел.

У **вступі** викладено мету та завдання дослідження, обґрунтовано актуальність вибраної проблематики, висвітлений загальний стан дослідження поняття концепту в сучасній лінгвістиці, окреслено новизну отриманих результатів та запропонованих підходів, визначено теоретичне та практичне значення роботи.

У **першому розділі** описується поняття концепту як лінгвокультурного утворення та типологічна класифікація концептів у сучасній лінгвістиці, досліджується сучасний стан дослідження концепту ФЕМІНІННІСТЬ та розглядається методика аналізу концептуальної ознаки «привабливість» в складі аналізованого концепту.

Другий розділ присвячено вивченню лексико-семантичних засобів вербалізації концептуальної ознаки «привабливість» в лексикографічних джерелах, опису її лексико-семантичного поля та дослідженню вербалізації концептуальної ознаки «привабливість» засобами вторинної номінації.

Третій розділ зосереджується на визначенні концептуальної ознаки «привабливість» у текстах сестер Бронте, описі реалізації цієї концептуальної ознаки та окресленні гендерних особливостей концептуальної ознаки «привабливість» в аналізованих романах.

У **загальних висновках** підводяться підсумки проведеного дослідження та окреслюються перспективи подальших наукових розробок у галузі вивчення засобів актуалізації концепту ФЕМІНІННІСТЬ в англійській мові.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ ОЗНАКИ «ПРИВАБЛИВІСТЬ» В МЕЖАХ КОНЦЕПТУ «ФЕМІНІННІСТЬ»

1.1. Концепт як лінгвокультурне утворення

Термін «концепт» є стрижневим терміном понятійного апарату культурологічної лінгвістики. Його фундаментальне, багатоаспектне вивчення передбачає обов'язкове звернення вчених до аналізу різних рівнів або ярусів мови за допомогою застосування різних дослідницьких методик. Пріоритетним визнається лексико-фразеологічний рівень мови, на якому найбільш очевидно фіксуються у знаковій формі факти матеріальної і, відповідно, духовної культури людини, в цілому відбиваються ціннісні орієнтації того чи іншого соціуму, система його моральних, етичних і естетичних уподобань, що ілюструє особливості менталітету конкретної лінгвокультурної спільноти.

Термін «концепт» був запозичений лінгвістами з математичної логіки. Його застосування як терміна в мовознавстві починається з 1928 р. з виходу у світ статті С. А. Аскольдова «Слово і концепт», опублікованої в журналі «Русская речь» [цит. за 43, с. 56]. Побутує думка про те, що термін «концепт» переживає епоху завдяки науковим працям Д. С. Ліхачова і Ю. С. Степанова, що відновили його і дали йому свою ґрунтовну інтерпретацію [43; 59].

Активне вживання даного терміну в когнітивній лінгвістиці, в парадигмі лінгвістичного концептуалізму та в лінгвокультурології пояснюється необхідністю введення до їхнього категоріального апарату відсутньої когнітивної «ланки», у зміст якого крім поняття входять асоціативні образні оцінки і уявлення про нього його продуцентів і користувачів.

Іменник «conceptus» походить від латинського дієслова «concipere» – «зачинати», тобто буквально означає «зачати». За висловом Ю. С. Степанова,

концепт це «якесь сумарне явище, за своєю структурою складається з самого поняття та ціннісного (нерідко образного) уявлення про нього людини» [64, с. 40-

Концепт як ментальне утворення високого ступеня абстрактності пов'язаний переважно саме зі словом. З цього випливає, що він включає в себе крім предметної віднесеності всю комунікативно значиму інформацію. Насамперед, це вказівки на місце, яке займається цим знаком в лексичній системі мови: його парадигматичні, синтагматичні та словотворчі зв'язки – те, що Ф. Соссюр називає позамовних об'єктів» [43, с. 40-59].

У семантичний склад концепту входить також вся прагматична інформація мовного знака, пов'язана з його експресивною та ілокутивною функціями, що цілком узгоджується з процесом «переживання» [64, с. 41] та «інтенсивністю» [54, с. 5] духовних цінностей, до яких він відносить мовця. Ще одним високоймовірним компонентом семантики мовного концепту є когнітивна пам'ять слова: смислові характеристики мовного знака, пов'язані з його споконвічним призначенням і системою духовних цінностей носіїв мови [2, с. 56-59]. Проте концептологічно найбільш істотним тут виявляється так званий культурно-етнічний компонент, який визначає специфіку семантики одиниць природної мови і відображає «мовну картину світу» її носіїв.

Існують різні підходи до розуміння концепту. Так, з точки зору психологічного підходу концепт є уявним утворенням, яке заміщує в процесі думки невизначену безліч предметів одного і того ж роду [43, с. 60]. Академік Д. С. Ліхачов пояснює концепт як «алгебраїчне вираження значення», оскільки може, а іноді по-своєму інтерпретує його». Використовуючи психологічний підхід до розуміння концепту, Д. С. Ліхачов трактує це явище з точки зору окремого носія мови або з позицій «людської ідіосфери» [42, с. 281]. При цьому зміст концепту включає як відповідне значення (як правило, воно не точно збігається зі словниковим), так і сукупність асоціацій, відтінків, пов'язаних з особистим і

культурним досвідом носія мови [42, с. 282].

У рамках культурологічного підходу основний акцент робиться на соціальну сутність концептів, а не індивідуально-психічні особливості. Дійсно, концепти як явища культури відносяться до колективних цінностей, представляючи собою елементи колективної свідомості, але заломлені у свідомості окремих носіїв мови. І хоча концепти обростають безліччю особистісних асоціацій, у свідомості представників однієї культури вони мають багато спільного. Для вітчизняного вченого Ю. С. Степанова концепт є основною одиницею культури і є «згустком культури» у свідомості людини, те у вигляді чого культура входить в ментальний світ людини. З іншого боку, концепт – це те, за допомогою чого людина, сама входить у культуру і може впливати на неї [64, с. 4].

Необхідно підкреслити, що концепти описують не матеріальну, а ментальну дійсність, ґрунтуючись на буквальний смисл звичаю, уявлення, вірування, слів. У зв'язку з цим, культура визначається як сукупність концептів і відносин між ними, що виражаються, насамперед, в еволюційних семіотичних рядах, а також у парадигмах, стилях, ізоглосах, рангах, константах.

Логіко-понятійний підхід до вивчення концептів представлений А. Вежбицькою, яка трактує концепт як об'єкт зі світу «Ідеальне», що відображає культурно обумовлене уявлення людини про світ «Дійсність» [цит. за 69, с. 3]. Відповідно до цієї теорії, концепт – це уявне утворення, що пояснює, як влаштований світ дійсності. Концепти повинні бути описані засобами мови у вигляді деяких пояснювальних конструкцій. У зв'язку з цим твердженням, культура – це модель значень, що історично передаються і втілені у символах, система успадкованих уявлень, виражених у формі символів, за допомогою яких люди спілкуються між собою і на основі яких фіксуються і розвиваються їхні знання про життя і життєві установки. Мова при цьому є найкращим доказом реальності культури, в сенсі переданої системи уявлень і установок. Ці уявлення

а Одним з ключових моментів концепції А. Вежбицької є твердження про національну специфіку концептів, що важливо при вивченні культурної у с

своєрідності народів [13, с. 293-303].

Семантичне тлумачення концептів представлено у книзі А. П. Бабушкіна розглядає концепт у рамках когнітивної семантики. Так само як і Ю. С. Степанов, він відзначає колективний характер концептів, які відповідають змісту семем даної мови. Саме у значеннях слів міститься результат пізнання дійсності і тому, використовуючи процедуру компонентного аналізу, можна вивчати концептуальні параметри слова, тобто у значенні слова можна почерпнути його логіко-предметний зміст, той образ, який відображає стан речей в дійсності [5, с. 52-57]. Неоднорідність самої дійсності передбачає різноманітність концептів, що виражають її.

Згідно з інтегративним підходом, концепти трактуються як «первинні культурні утворення, що транслуються в різні сфери буття людини...» Вони можуть проектуватися на мовну дійсність, знаходячи прямі або описові відповідності. Ступінь їхнього мовного вираження, швидше за все, неоднакова в різних культурах залежно від значущості даного концепту і частіше характеризується частотністю і різною комбінаторикою ознак, ніж їх відсутністю або наявністю [29, с. 6-7].

Структура концепту також трактується з точки зору культурного розвитку – він складається з різних рівнів, «шарів», які є результатом, «осадам» культурного життя різних епох [64, с. 46]. Згідно з науковими дефініціями С. А. Аскольдова, Е. С. Кубрякової, С. Х. Ляпіна, О. П. Скидан концепт – це результати людської діяльності, її досвід і знання про світ, який зберігає інформацію про нього» [37, с. 40-59].

Концепт – це одиниця когнітивного порядку. Безумовно, концепт – це щодо числа семантичних параметрів, за якими може вестися його вивчення, у концептологів немає. Наприклад, С. Х. Ляпін, Ю. С. Степанов і В. І. Карасик говорять про те, що в ці параметри включаються як понятійний,

образний, ціннісний, поведінковий, етимологічний та культурний «виміри», з яких майже кожний може мати пріоритетний статус в дослідженні [37, с. 78-89].

Наступну структуру пропонує С. Г. Воркачев. Він виділяє у складі лінгвокультурного концепту три складові: *понятійну*, що відображає його ознакову та дефініційну структуру, *образну*, що фіксує когнітивні метафори, які підтримують концепт у мовній свідомості, і *значеннєву*, яка визначається місцем, яке посідає ім'я концепту в лексико-граматичній системі мови, куди входять також ціативні характеристики [37, с. 115-124].

Згідно з В. І. Карасиком, концепт складається з трьох компонентів – понятійного, образного та ціннісного [31, с. 3-16]. За образним зауваженням С. Х. Ляпіна, «в глибині концепту мерехтить поняття» [44, с. 11-35].

Концепт, на відміну від поняття, не тільки мислиться, а й переживається. З цього випливає, що його обсяг ширший обсягу поняття. Концепт включає в себе саме поняття, що є, в свою чергу, його обов'язковим ядерним компонентом. Методологічно важливими ми вважаємо міркування про структуру концепту Ю. С. Степанова. Концепт, на його думку, включає в себе такі компоненти, як 1) ознака, яка є вже не актуальними, а історичними; 2) внутрішня форма, зазвичай зовсім не усвідомлювана, відбита в зовнішній словесній формі» [64, с. 40-43].

Перший компонент – основна, актуальна ознака концепту – значуща, «відома» всім носіям тієї чи іншої мови, тієї чи іншої культури. Виражений вербально, він є засобом комунікації представників певної етнічної спільноти, нації, народу, народності. На відміну від нього, другий компонент – додаткова, пасивна ознака концепту – виявляє свою актуальність далеко не для всього етносу; вона доступна для представників певної соціальної групи, для конкретного мікросоціуму. І, нарешті, третій компонент – етимологічна ознака або внутрішня форма – є найменш актуальним для мово- і концептоносіїв будь-якої культури, оскільки історією життя слова займаються переважно фахівці конкретних наук.

Отже, в активному шарі концепт існує для всіх користувачів мови даної

культури. У пасивних ознаках концепт актуальний лише для деяких соціальних груп. Внутрішня форма актуальна для дослідників, для всіх інших носіїв мови цей шар існує опосередковано, як основа, на якій існують інші шари значень. З цими визначеннями співвідносяться і пропоновані автором методи дослідження концептів – етнографічні, культурологічні, історичні. Таким чином, за Ю. С. Степановим концепт складається з шарів різного часу походження, тобто представляє еволюційну послідовність або ряд, ланками якого є виділені вище шари концепту. Між послідовними ланками концепту існують відносини наступності форми і змісту, завдяки яким змістовний компонент зі старої стадії концепту стає знаком в його новій стадії. Між відповідними синхронними ланками різних еволюційних рядів встановлюються відносини подібності, що утворюють парадигми або стилі даної епохи.

Концепти, так само як і поняття, не обов'язково повинні мати вербалізовану форму, хоча, як правило, вони матеріально існують, тобто є знаково оформленими. Відомо, що концепти входять у сферу, що співвідноситься з менталітетом як безліччю когнітивних, емотивних і поведінкових стереотипів нації. Межа, що розділяє ментальність і менталітет – концепти в широкому і концепти у вузькому розумінні – в достатній мірі нечітка. Єдиним критерієм тут може служити ступінь масовості та інваріантності когнітивних і психологічних стереотипів, відображених в лексичній семантиці мови [24, с. 37-48].

Трансформовані в культурні концепти поняття в їхній первинній формі існують в людській свідомості як якийсь дифузний, розмитий, недостатньо чітко схоплений мовою «згусток смислу» (термін Ю.С. Степанова) [64, с. 40-43], інтуїтивно усвідомлюваний його продуцентом – носієм.

Отже, їх вичленення з тексту або дискурсу пов'язане з численними складнощами. Ці не до кінця оформлені, але вже «зачаті» «згустки смислу» Степанов називає передформами потенційних понять, здатних у перспективі стати концептами, тобто поняттями, що супроводжуються певними оцінками. Міркування лінгвіста можна представити у вигляді такої схеми: концепт = поняття + уявлення про нього. На думку автора, перш ніж передформи понять будуть

осмислені примітивною людиною, стануть, так би мовити, її інтелектуальним надбанням, вони, будучи зародками потенційних розумових конструктів – вражень, відчуттів, уявлень, – неодмінно переживаються на рівні несвідомого. По мірі перетворення архаїчної людини в людину цивілізовану, поступово витягуються у свідомість з області несвідомого. Потім, реальні концепти викристалізуються в якісь чіткі смислові фрагменти, що несуть у собі відображення результатів «опрацьованих» людиною відчуттів і вражень як перцептивних образів, що виходять від навколишнього середовища.

Узагальнення точок зору на концепт і його визначення в лінгвістиці дозволяє сформувати таке визначення лінгвокультурного концепту, яким будемо оперувати в нашому дослідженні: *концепт – це одиниця колективної свідомості (яка відправляє до вищих духовних цінностей), що має мовне вираження і позначена етнокультурною специфікою.*

1.2. Типологічна класифікація концептів у сучасній лінгвістиці

Складний, абстрактний характер концептів зумовлює наявність великої кількості різноманітних типологій, що враховують їхню природу, зміст та функціонування.

Пріоритетною у сучасній лінгвістиці є думка про те, що концепти підрозділяються на вербалізовані (стійкі, мають закріплені за ними мовні засоби репрезентації, комунікативно затребувані) і приховані (нестійкі, глибоко особистісні, чи невербалізовані) [60, с. 28].

З точки зору приналежності певним групам носіїв концепти поділяють на:

- універсальні;
- етнічні;
- цивілізаційні;
- групові (гендерні, професійні та ін.);
- індивідуальні [60, с. 28].

Є. Ю. Пономарьова виділяє такі типи концептів з опорою на дискурс як

середовище їхнього мовного існування:

- ужиткові;
- наукові;
- художні (загальна художні, індивідуально – авторські і власне авторські концепти) [58, с. 7].

На особливу увагу заслуговує класифікація концептів Г. Г. Слишкіна [63]. Вивчаючи характер і природу асоціацій, що входять до структури концепту, вчений зазначає, що концепт має вхід, під яким розуміються «точки прикладання середовища» (інтразона), і вихід, тобто точки, з яких виходять реакції системи, що передаються середовищу (екстразона).

Сукупність вхідних формальних асоціацій утворює квазі-інтразону, а вихідних – квазі-екстразону [63, с. 60-67]. Згідно з цією асоціативною класифікацією, виділяються:

- 1) пропорційні концепти, які збагачують як інтразону, так і екстразону;
- 2) сформовані концепти, що мають уже сформовану інтразону, та екстразону, що продовжує функціонувати;
- 3) концепти, що формуються, які мають розвинену інтразону, але не мають екстразони;
- 4) граничні концепти, у яких екстразона відсутня через високих ступінь абстракції концептуалізованих понять, а інтразона постійно розширюється;
- 5) рудиментні концепти, що практично втратили інтразону і збереглися лише у складі окремих одиниць своєї екстразони [63, с. 67-73].

З погляду репрезентації в мові, спочатку виділялися тільки лексичні концепти, проте пізніше до цієї класифікації були введені й інші види концептів:

- фразеологічні;
- морфологічні (або морфологічно орієнтовані);
- синтаксичні (або синтаксично орієнтовані).

Вербалізовані мовою концепти представлені в мовленні акустичними знаками, фонетичними реалізаціями слів – лексемами. Саме в словах укладені концепти, «схоплені знаком» [87, с. 92]. Виділення даного виду концептів

одноставно підтримується всіма дослідниками. Однак, питання про інші види концептів є на разі відкритим.

Обґрунтування виділення фразеологічних концептів зроблено в монографії А. П. Бабушкіна [5]. Автор показав, що фразеосполучення типу *білий гриб, молодший лейтенант, точити яси* й інші несуть єдиний концепт і за ними стоять ті ж типи концептів, що й за лексичними концептами. У лексико-фразеологічній системі мови вчений виділяє наступні різновиди концептів:

- 1) розумові картини (сукупність образів у свідомості людей, колективній, національній або індивідуальній: павіан, сіамські близнюки);
- 2) фрейми (схема сцен, збережених в пам'яті: базар, бабине літо);
- 3) інсайти (схоплювання тих чи інших відносин і структур ситуацій в цілому, «упакована» у слові інформація про конструкції, внутрішній устрій або функціональне призначення предмета: ножиці, зонти);
- 4) сценарії (схема подій, подання інформації про стереотипні епізоди, їхня динаміка: пожежа, весілля, крутитися як білка в колесі);
- 5) калейдоскопічні концепти (результат метафоризації; цей вид концептів розгортається то у вигляді мисленнєвих картинок, то у вигляді фрейму, схеми або сценарію).

Дослідник також виділяє концепти – схеми, що формують перцептивну і когнітивну картину світу, певним чином членована лексичними засобами, і концепти – гіпероніми – визначення, позбавлені конотата [5, с. 43-67].

Класифікація концептів Н. Н. Болдирьова [10] включає:

- 1) розумові картини, що є результатом чуттєво-перцептивної діяльності;
- 2) схему – ментальний просторово-контурний образ предмета або явища;
- 3) поняття – концепт, що містить найбільш загальні, істотні ознаки предмета чи явища, їхні об'єктивні, логічно конструйовані характеристики;
- 4) прототип – категоріальний концепт, що дає уявлення про типовий член певної категорії;
- 5) пропозицію – складний конструкт, утворений базовим предикатом і його аргументами;

6) фрейм – об’ємний, багатокomпонентний концепт, представляє «пакет» інформації; знання про стереотипну ситуацію як результат асоціативних зв’язків;

7) сценарій (скрипт) – динамічно представлений фрейм як певна послідовність етапів, епізодів, що розгортається в часі;

8) гештальт – концептуальна структура, цілісний образ, який поєднує в собі чуттєві та раціональні компоненти в їх єдності і цілісності як результат нерозчленованого сприйняття ситуації [10, с. 36-38].

Класифікація М. В. Піменової включає образи, ідеї і символи, а також концепти культури. Останні поділяються на кілька груп: універсальні категорії культури (час, простір, кількість, якість); соціально-культурні категорії (свобода, праця, власність); категорії національної культури (воля, частка, душа, дух); етичні категорії (правда, істина, борг); міфологічні категорії (ангел-охоронець, домовик) [56, с. 10].

Первинним при виникненні слова є мотивуюча ознака (внутрішня форма слова). Потім слово обростає додатковими смислами, що народжуються з його інтерпретації під час процесу пізнання. Наступним етапом формування концепту є прирощення образних ознак, що дають згодом підстави для розвитку понятійних ознак, а потім абстрактних. Концепт набуває категоріальних ознак: ціннісно-оціночних і просторово-часових.

Вважається, що вищим ступенем абстракції є прояв символічних ознак [57, с. 127]. Ця ідея перегукується з типологією концептів Г. С. Воркачева за ступенем абстракції змісту концептів. Перша група концептів – ментефакти – абстрактні концепти, друга – натурфакти і артефакти – предметні концепти. Також концепти поділяються за рівнем абстракції їхніх імен на концепти-універсалії духовної культури і концепти-символи [14, с. 31-32].

На початку XIX ст. було вивчено представлення знань на рівні морфології, були описані морфологічно репрезентовані концепти. Що стосується теорії синтаксичних концептів, то вона почала розроблятися відносно недавно. Особливу значимість у розробці цієї теорії мають положення концептуальної семантики Р. Джекендоффа, який стверджував, що «концепти, що репрезентуються реченням,

можуть бути описані на основі певного набору ментальних примітивів і принципів комбінування цих примітивів» (Jackendoff 1991) [Цит. за: 80, с. 27], що словник пропонує мовному індивіду систему понять, а за синтаксисом закріплена система конфігурацій, організуючих ці поняття в комуніковані форми.

Як стверджують З. Д. Попова і І. А. Стернін, набір синтаксичних концептів входить в семантичний простір мови, який не може без них існувати, так як простір життя і руху» [60, с. 40]. Синтаксичні концепти динамічні і являють собою фрейми або сценарії. Під синтаксичним концептом розуміють типову пропозицію – «те ставлення, яке уловлено мовцем як типове» [60, с. 39], зафіксоване структурною схемою пропозиції (мовний знак) і позиційною схемою висловлювання (мовленнєвий знак).

Л. А. Фурс дає наступне визначення синтаксичному концепту: «... деякий понятійний субстрат (максимально абстраговані компоненти смислу), що концентрує в структурованому вигляді знання про світ і про мову і зорієнтований на репрезентацію цих знань синтаксичними засобами (в пропозиціональній формі)» [70, с. 31-32]. Через те, що синтаксичний концепт одночасно звернений і до реальної дійсності, і до мови, він відіграє основну роль в мовленнєво-мисленнєвій діяльності. Спираючись на роботи Дж. Лакофф, Л. А. Фурс вважає базовими характеристиками синтаксично репрезентованих концептів те, що вони орієнтовані:

- на діяча;
- дію;
- об'єкт впливу;
- інструмент впливу;
- результат впливу;
- властивість об'єкта;
- стан об'єкта.

У лінгвокультурології прийнято частіше користуватися термінами

культурний концепт», «концепт мовної картини світу», а також «національний концепт» (В. В. Красних), «культурна домінанта» (В. І. Карасик), «ключове слово» (А. Вежбицька). Сукупність культурних концептів утворює мовну картину національної мови, вводиться поняття «етномовна картина світу» [1, с. 173].

Класифікація концептів В. А. Маслової виглядає наступним чином: світ (батьківщина, зимова ніч); стихії і природа (вода, вогонь, квіти); моральні концепти (істина, сором); уявлення про людину (геній, юродивий); соціальні поняття і відносини (війна, свобода); емоційні концепти (радість, горе); світ артефактів (храм) і т. ін. [48].

Культурні концепти ділять на автохтонні, тобто абстраговані від значень своїх мовних виражень, що містять етнокультурні семи, і універсальні, абстраговані від мовних реалізацій, які є еталоном порівняння. Автохтонні включають два типи концептів: внутрішньомовні (або моногосні) і абстраговані від лексичних одиниць різних мов (полігосні) [64, с. 84].

Останнім часом у рамках лінгвоконцептології почав оформлятися когнітивно-стилістичний підхід до аналізу концептів. Метою такого аналізу стає певних типах текстів» [52, с. 36].

Текст є формою комунікації і семантично матеріалізованим продуктом мовленнєво-мисленнєвої діяльності, саме в тексті «народжується» і «мешкає» концепт. У рамках даного підходу одиницею аналізу є текстові дискурсивно-стилістично марковані концепти. Результатом застосування даного підходу вважається «опис світомоделюючого потенціалу концепту з урахуванням його дискурсивно-стилістичної приуроченості» [52, с. 36-37]. Відповідно можлива типологія концептів за приуроченістю до того або іншого різновиду дискурсивно-стилістичної системи.

Цікавою стосовно даного дослідження є класифікація концептів, розроблена А. М. Приходько, вихідним пунктом якої автор приймає онтологізацію людини у світі, суспільстві, культурі та мові, а тому «таксономічно релевантними тут мають бути фактори філософського, телеономного, емотивного, морального,

гуманітарного і соціального порядку».

Автор вважає, що універсальні концепти відрізняються своєю загальністю та наднаціональним характером (напр. ДОБРО – ЗЛО, ЖИТТЯ – СМЕРТЬ), тоді як специфічні концепти мають прив'язку до певної (суб)культури – соціальної, етнічної, професійної, конфесіональної тощо (напр. ГОСТИННІСТЬ для східних народів, ПУНКТУАЛЬНІСТЬ для англосаксонської культури, ПРАВДА для східнослов'янської культури) [61, с. 64].

Концепти включають, за словами А. М. Приходько, значущу інформацію, яка пов'язана з його експресивною та іллокутивною функціями, що цілком узгоджується з переживанням і інтенсивністю духовних цінностей [61, с. 65]. Отже, з точки зору прагмасемантики (телеології, інтенціональності) їх можна класифікувати як регулятивні та нерегулятивні ментальні утворення. В. І. Карасик зауважує, що в регулятивних концептах ініціально закладена ідея прескрипції – орієнтир на певний ідеал, норму, шаблон, конвенцію, що визначає фреймові сценарії та культурні доміанти поведінки людини в соціумі [32, 75]. Нерегулятивні концепти за своїм складом доволі різноманітні. Вони включають категоріальні, теософські, біосоціальні, біовітальні, етнокультурні, етноспецифічні та інші ментальні утворення, що позбавлені прескриптивних інтенцій, а тому існують у мовній свідомості без будь-якого нормування моделей поведінки» [61, с. 65].

На думку А. М. Приходько, концепти логіко-філософського порядку є універсальними нерегулятивними ментальними утвореннями, які відображають наднаціональні цінності, що не мають прескриптивних настанов і є аксіологічно індиферентними. Залежно від параметричного принципу вони можуть класифікуватися у категоріальні та теософські [61, с. 68]. Категоріальні концепти відображають єдиний для всіх когнітивний процес і несуть інформацію про класи об'єктів, таких як категорії РІЧ, КІЛЬКІСТЬ, ПРИЧИНА, ПРОСТІР та ЧАС і які вважаються загальнокультурними. Теософські концепти – це універсальні, нерегулятивні, непараметричні ментальні утворення з абстрактною семантикою,

т

а

к

:

Концепти морального порядку є близькими до теософських, проте вони є регулятивними, бо не тільки відбивають загальні уявлення людства про моральні цінності, але й приписують норми поведінки у світі й суспільстві, наприклад, ПРАВДА, СОВІСТЬ, ЧЕСТЬ, ДОБРО та ЗЛО та ін.

Концепти телеономного порядку є вищими духовними цінностями, що утворюють і втілюють для людини той моральний ідеал, прагнення до якого становить моральну виправданість його життя – ідеал, заради якого варто жити і не шкода вмерти» [14, с. 39]. Ці концепти поділяються на власне- (ЗДОРОВ'Я, ДРУЖБА, СВОБОДА) і емоційно-телеономні (РАДІСТЬ, КОХАННЯ, БЛАГОРОДНІСТЬ)

Концепти антропоморфного порядку, відповідно до А. М. Приходько, мають пряме відношення до психічних і фізіологічних станів людини, специфіка яких полягає в її здатності реагувати на подразники зовнішнього світу і переносити їх на свій внутрішній світ. Тут розрізняють емоційні (ЗАДОВОЛЕННЯ, ГНІВ, РОЗЧАРУВАННЯ) та фізіологічні (ГОЛОД, СПРАГА, МАТИ, ЖІНКА) концепти.

Концепти гуманітарного порядку відображують місце і роль людини в лінгвокультурній і соціодискурсивній картинах світу [61, с. 69]. Вони бувають соціоуніверсальними (ВОРОГ, ГЕРОЙ, ХАЗЯЇН), етноспецифічними (ІНТЕЛІГЕНТ, ДУРЕНЬ, МОЛОДЕЦЬ) й етносоціоспецифічними (ГЕТЬМАН, ХОХОЛ) [61, с. 71].

Концепти етно-психо-культурного порядку вербалізуються здебільшого абстрактними іменниками. Вони відбивають як специфіку певної етнічної культури, так і особливості національної психології (менталітету) народу (англ. DIGNITY, нім. ORDNUNG) [61, с. 71].

А. М. Приходько вважає, що концепти культурно-специфічного порядку є способом квантування когнітивно-семантичних просторів, у яких перетинаються і взаємодіють регулятивні та нерегулятивні, параметричні та непараметричні начала» [61, с. 72]. До них належать артефактні (ЮРТА, ПАГОДА), ритуальні РАМАДАН, САББАТ) і близькі до них конфесійні (ХРАМ, МЕЧЕТЬ) тощо.

Отже, типології концептів, що розробляються в рамках лінгвоконцептології, проливають світло на їхній складний характер, сприяють розумінню їхньої

структури, змісту, призначення, і в цілому допомагають зрозуміти своєрідність концептуального сенсу культури. Можна з упевненістю сказати, що вироблення найбільш повної типології, що враховує змістовні, структурні, функціональні ознаки концептів, їхній динамічний характер, дискурсивно-стилістичну приналежність, є однією з найбільш актуальних дослідницьких завдань сучасної лінгвістики.

1.3 Сучасний стан дослідження концепту «ФЕМІНІНІСТЬ»

Розвиток сучасної лінгвістики характеризується антропологічним ренесансом, що виражається у загостреному інтересі до проблеми людини [28, с. 3], у відродженні антропоцентричних за своїм характером варіантів дослідницької парадигми, де людина визнається центром Всесвіту та стає відправною точкою в аналізі тих чи інших явищ, визначаючи перспективу та кінцеві цілі дослідження. [38, с. 213] Стало визнаватися, що мова – це не тільки «знаряддя думки», але й посередник між реальністю та людиною [55, с. 13], яка, у свою чергу, усвідомлюється модусом існування мови [59, с. 69].

Антропоцентричний принцип передбачає вивчення механізму когнітивного процесу осмислення людського фактора та статусу людини у соціумі, мові та мовленні. Антропоцентричність є концептуалізацією людської свідомості мовних категорій відповідно до своєї людської будови, менталітету [72, с. 186] Домінування принципу антропоцентризму у дослідженнях мови споріднює лінгвістику з багатьма іншими сферами знань. Так, інтерес до всіх параметрів людської особистості, що відбиваються у мові, характеризує і когнітивну, і гендерну наукову парадигми.

Серед учених немає одностайної думки щодо того, хто першим увів поняття «гендер» у науковий дискурс. Одні дослідники вважають, що цей термін з'явився у психоаналітичній праці Роберта Столера «Стать і гендер» у 1968 році (напр. Гапон 2002, 5), в якій він чітко розмежовує ці два поняття. Учений акцентує увагу на тому, що «гендер – це термін, який має радше психологічні та культурні, аніж

біологічні конотації; якщо підходящими термінами для статі є «чоловік» (male) та «жінка» (female); то відповідними термінами для гендера є «мужній» (masculine) та «жіночий» (feminine); останні два терміни можуть бути цілком незалежними від (біологічної) статі» [84, с. 9-10].

Інші схиляються думки, що термін «гендер» був популяризований у соціальній науці завдяки Ен Оуклей у 70-х роках минулого століття і походить від староанглійського слова *gendre* (з лат. *genus*), що означало «вид, сорт» [74, с. 4-5], та грецького слова *genos*, що означає «походження, матеріальний носій спадковості, народжуваний» [100, с. 426]. Як дієслово у значенні «породжувати», слово *gender* було використано у Біблії короля Джеймса: *Thou shalt not let thy cattle gender with a diverse kind.* – Leviticus, 19:19. [75, с. 145].

Використання терміна *gender* у соціальних науках передбачало уникнення слова *sexus* (біологічна стать), оскільки це поняття пов'язує з природною детермінованістю не тільки тілесні відмінності чоловіків та жінок, але й статево – рольовий розподіл праці, неоднакові вимоги та ставлення суспільства до чоловіків та жінок, різну громадську «цінність» осіб залежно від їхньої статі. Оскільки біологічна стать не може показати усі наявні розбіжності соціальних ролей і характеристик, наявних у суспільстві, необхідним було введення поняття гендер [7, с. 18], що мало підкреслити не природну, а соціокультурну причину міжстатевих відмінностей [33, с. 18].

У найширшому розумінні гендер можна визначити як «змодельовану суспільством та підтримувану соціальними інститутами систему цінностей, норм та характеристик чоловічої та жіночої поведінки, стилю життя та способу мислення, ролей та відносин жінок і чоловіків, набутих ними як особистостями в процесі соціалізації, що, насамперед, визначається соціальним, політичним, економічним і культурними контекстами буття й фіксує уявлення про жінку та чоловіка залежно від їх статі» [49, с. 11] На думку Д. Ч. Малишевської, поняття «sex» виконує роль своєрідної «етикетки» для позначення біологічних особливостей чоловіків та жінок, тоді як «gender» містить у собі величезний комплекс соціальних і психологічних процесів, а також культурних установок,

породжених суспільством, які впливають на поведінку індивіда і вибір соціальних стратегій і т.ін. [46, с. 180]

Оскільки картина світу корелює з гендерними нормами, ідеалами, стереотипами, тому, на думку Рябова О.В., у кожній культурі повинна існувати гендерна картина світу, яку вчений визначає як «сукупність уявлень, які складають таке бачення людиною реальності, де речі, властивості та відношення категоризуються за допомогою бінарних опозицій, сторони яких асоціюються з чоловічим чи жіночим началом» [62, с. 17].

Основною причиною функціонування гендерної картини світу є особливість концептуалізації реальності за допомогою бінарних опозицій. Бінарна опозиція, яка є результатом подвоєного сприйняття, зумовленого фізіологічними причинами (мозок людини складається з двох півкуль, людина має два ока, два вуха і т.ін.) – це універсальний засіб пізнання світу. Вважається, що в описі будь-якої картини світу лежать бінарні опозиції, які мають універсальний характер, напр. життя – смерть, щастя – нещастя, правий – лівий. Як правило, ліва частина опозиції вважається маркованою позитивно, права – негативно.

Опозиція «чоловіче – жіноче» є однією з найбільш фундаментальних у культурі людства [34, с. 26], що сягає своїми коренями у міфи та античну натурфілософію VI-V століть до н. е. [47, с. 21]. Так, в уявленні стародавніх греків земля, «мати-земля» асоціювалася з «широкогрудою жінкою», а небесна частина світобудови співвідносилася з могутністю чоловіка. Небо розташоване зверху, земля – знизу, звідси поділ на підвищене та низьке, що відповідає маскулінному – фемінному. Порівнюючи будову світу з власною, стародавня людина відносила усе тілесне до жіночої функції. Жінка – символ нижнього світу, земного, тлінного. Її роль – відтворювати життя, тим самим зберігаючи рід (біологічна функція). Чоловік утверджується як абсолютний суб'єкт, виконуючи роль здобувача та годувальника (інтелектуально – діяльнісна функція) [68, с. 120]. Упродовж більше 2-х тисяч років в опозиції чоловіче/жіноче домінував відомий девіз античності, що «Дім – світ жінки, світ – дім чоловіка», виключаючи жінку із суспільної сфери та залишаючи їй роль берегині домашнього вогнища [76, с. 150].

Центральною опозицією натурфілософії є бінарна опозиція розуму й тіла. Розум репрезентується лівим членом опозиції – позитивно відзначеним чоловічим началом, символізуючи маскулінність. До одного ряду з розумом належать дух, логос, раціональність, активність, культура, сила, світло, форма, наповненість. Тіло репрезентується правим негативним членом опозиції, що символізує фемінінність. Тіло розташоване у ряду разом з чуттєвістю, несвідомістю, хаосом, ірраціональністю, пасивністю, природою, слабкістю, пітьмою, безформністю, пустотою [18, с. 114]. Протиставлена чоловічому, сфера «жіночого» отримує стійку негативну конотацію, асоціюючись із хаотичним, деструктивним, шкідливим, смертоносним, загрозливим.

У культурі кожного суспільства опозиція чоловіче/жіноче набуває форми особливих стереотипних уявлень, творячи таким чином, гендерні стереотипи або ж стереотипи фемінінності/маскулінності. У загальному розумінні стереотипи - це суперфіксовані, суперстійкі образи, «картинки світу» [81, с. 95], що відображають стереотипне уявлення, істини, властиві певній групі – носію культури [82, с. 40].

Гендерні стереотипи визначаються як стандартизовані уявлення про фізіобіологічні, емотивні, психологічні та соціокультурні атрибути і моделі поведінки, що відповідають поняттям «чоловіче» та «жіноче» [16, с. 57]. Основою формування та відтворення гендерних стереотипів є уявлення про психологічні та поведінкові відмінності чоловіків та жінок. Стереотипи спонукають індивіда обрати ту чи іншу тактику і стратегію мовленнєвої поведінки [47, с. 73], а саме: настанов і звичних реакцій, наділених мовною чи немовною формою.

Маскулінність і фемінінність значною мірою обумовлені культурною традицією, що дозволяє розглядати їх як культурні концепти. Ці поняття співіснують в тісному взаємозв'язку. До них можна застосувати положення, що розвиваються в працях Дж. Лакоффа. Лакофф встановив, що в мові відбивається категоріальне мислення людини. «Наша концептуальна система залежить від нашого фізичного і культурного досвіду і безпосередньо пов'язана з ним».

Концепт фемінінності включає культурні канони (ідеальні образи) жінки; уявлення про притаманні кожній статі риси вдачі; сфери, способи, стиль

самореалізації жінки (в межах конкретного етнокультурного середовища); особливості процесів соціалізації дівчаток [78, с. 8]; поведінкові моделі (норми, приписи, очікування щодо поведінки особи певної статі у стандартній ситуації та соціальні санкції за їхнє порушення); гендерну стратифікацію (градацію соціальних статусів та ролей жінок, що визначає суспільний престиж статі). [83, с. 50].

Традиційно жіночими вважаються такі риси: слабкість, залежність, пасивність, м'якість, емоційність, експресивність та орієнтованість на інших, на протипагу силі, незалежності, активності, агресивності, раціональності, орієнтованості на індивідуальні досягнення, які вважаються суто чоловічими якостями [85, с. 67; 73, с. 21].

Отже, фемінінність – важливий атрибут суспільної свідомості. Будучи універсальним, тобто присутнім в будь-якій культурі, концептом, він разом з тим містить в собі і певну специфіку, властиву даному суспільству. Згідно з ідеєю Ю. Д. Апресяна, «специфічні конотації неспецифічних концептів – це джерело знання про наївну картину світу, відображену в мові, що допомагає відкрити «стереотипи» мовної і більш широкої культурної свідомості». Фемінінність, як культурний концепт суспільної свідомості, є складовою частиною концептуальної системи особистості. Він входить до складу моделей свідомості і маніфестується в мові [2].

1.4. Методика аналізу концептуальної ознаки «привабливість» в складі концепту «ФЕМІНІННІСТЬ»

Вивчення концептуальної ознаки «привабливість» у складі концепту ФЕМІНІННІСТЬ у роботі проводиться в рамках когнітивно-дискурсивної парадигми, сутність якої полягає в синтезі когнітивно і комунікативно (дискурсивно) орієнтованого аналізу, що дозволяє розглядати мовні явища з урахуванням двох функцій мови – когнітивної та комунікативної [39]. «Кожне мовне явище може вважатися адекватно описаним і роз'ясненим тільки в тих

випадках, якщо воно розглянуто на зрізі когніції та комунікації» [39, с. 11-12]. Когнітивно-дискурсивний підхід зближується з функціональним підходом, який передбачає аналіз засобів мовної об'єктивації поняття поряд з його вживанням в дискурсі.

В основі когнітивно-дискурсивної парадигми лежить принцип антропоцентризму, оскільки процеси категоризації і концептуалізації навколишньої дійсності, що займають центральне місце в когнітивній лінгвістиці, здійснюються людиною. Феномен людини викликає інтерес дослідників різних наук – психології, медицини, антропології, соціології, які досліджують різні його аспекти, зокрема привабливість, що дозволяє розглядати досліджувану проблему в рамках даної парадигми.

Значення лексем, за допомогою яких здійснюється вивчення концепту, мають два ракурси розгляду, що представляють собою семасіологічний і ономасіологічний підходи. «При зміні ракурсу розгляду змінюється вихідна точка лінгвістичного аналізу: в семасіологічному розгляді вихідним є мовний план – значення деякої мовної одиниці, в ономасіології як відправна точка аналізу виступає позначуваний предмет і відповідне йому поняття» [6, с. 25]. Таким чином, виявлення сем, що входять в значення мовних одиниць – номінантів концепту, і відображають когнітивні ознаки досліджуваного концепту, дозволяє побудувати семантичний простір його номінативного поля. Для найбільш повного вивчення концепту використовують дані суміжних наук, зокрема психології, соціології, історії, що передбачає застосування ономасіологічного підходу.

Згідно з положеннями, доведеним в когнітивній лінгвістиці, інтерпретація і розуміння концепту відбувається на тлі певної області знання, званої доменом, який визначається як «комплекс знань, тематично відмежований від інших комплексів знань» [80]. Домен можна визначити як широкий концепт, на тлі якого ідентифікується інший концепт, більш вузький в інформаційному плані. Як зазначає С.А. Жаботинська, відношення між доменом і концептом аналогічні «фону» і «фігури» в гештальтпсихології [26].

Домени поділяються на базові, які визначаються як мінімальні, нескоротні і,

отже, незрозумілі в термінах інших доменів і небазові, під якими розуміється будь-яка область концептуалізації, має «фон», щодо якого визначається її зміст. Таким чином, базовий концепт, на відміну від небазового, створює потенціал для існування ряду інших концептів вищого порядку, які, в свою чергу, стають доменами, на тлі яких виникають інші концепти [77; 80]. Так, базовий домен ФЕМІНІННІСТЬ є фоном для розуміння мікроконцептів «зовнішні фемінні характеристики», «соціальні фемінні характеристики», та «внутрішні фемінні характеристики»

Мікроконцепт «зовнішні фемінні характеристики», який, в свою чергу, виступає в ролі базового по відношенню до концептуальних ознак «фемінна привабливість» та «фемінна непривабливість», що є небазовими по відношенню до слотів «тіло», «рука», «голова», «волосся» і т. ін. Концепт ФЕМІНІННІСТЬ є фоном для розуміння «зовнішні фемінні характеристики», а мікроконцепт зовнішні фемінні характеристики – фоном для «фемінна привабливість» [80].

Концепт, як одиниця знання, сукупність уявлень про певний фрагмент дійсності, має певну структуру, яка залежить від напрямку дослідження. Так, з точки зору лінгвокультурного підходу, в структурі концепту виділяють понятійний, образний і ціннісний компоненти, вважаючи останній найбільш істотним, і виділяють в ньому аспекти актуальності і оцінності [15].

Коли концепт активізується в процесі розумової або мовленнєвої діяльності, сама людина не замислюється про складові елементи його структури, і лише вчений-лінгвіст, оперуючи даними концептом як одиницею знання, виділяє його конкретні характеристики, або компоненти (концептуальні ознаки), при виявленні яких сучасними дослідниками використовуються різні методики і прийоми, якими будемо користуватися і ми в нашому дослідженні.

Однією з найбільш поширених методів є наступний: дослідження починається з вибору імені концепту – такий статус отримує мовна одиниця, що передає зміст концепту найбільш адекватно. Вибір імені концепту не завжди є однозначним.

Ім'я концепту визначається на підставі наступних критеріїв: найбільшу

кількість сем в складі лексем «attractive» та «attractiveness» в порівнянні з іншими лексемами, що входять в синонімічний ряд; найбільш уживане найменування, яке називає концепт в більш повному обсязі; частотність вживання лексем «attractive» та «attractiveness», для визначення якої використовується метод кількісного підрахунку; здатність називати цілісний образ привабливості, що включає всю сукупність виділених в ній ознак. Отже, в нашому дослідженні, що аналізує концептуальну ознаку «привабливість», ми обрали одиниці «attractive» та представити зміст і склад аналізованої концептуальної ознаки у складі концепту ФЕМІНІННІСТЬ в найбільш повному обсязі і загальній формі.

На наступному етапі в результаті застосування семного аналізу аналізуються значення лексем «attractive» та «attractiveness» та їхніх синонімів і визначаються лексико-семантичні варіанти. В якості матеріалу дослідження для визначення когнітивної організації концепту широко використовуються лексикографічні джерела. Для виявлення концептуального змісту, укладеного в імені концепту, дослідники звертаються до тлумачних словників для аналізу його дефініцій. Відповідно до дефініційного методу, значення слова умовно прирівнюється до його словникового тлумачення, а кожна значуща частина словникової дефініції вважається компонентом значення. Семантична структура слова при компонентному аналізі розглядається у вигляді двопланового утворення: матеріального – лексеми та ідеального – семми. Семма, у свою чергу, має свою структуру і містить елементарні одиниці смислу – семи. Саме «вловлюємо» концепти» [5, с. 53].

Шляхом компонентного аналізу будуть виявлені ядерні семи в семантичній структурі ключової лексеми, при актуалізації яких знаходять своє відображення концептуальна ознака «привабливість» у складі концепту ФЕМІНІННІСТЬ.

Окремим етапом дослідження мовних концептів є наступний прийом – на матеріалі різноманітних текстів складається картотека прикладів і виявляється все коло лексичної сполучуваності ключового слова, детальний аналіз якої дозволяє

встановити найважливіші риси відповідного концепту [60, с. 14]. Так, наприклад, численні кваліфікації «привабливості» виявлятимуться в поєднаннях лексем характеристизацію.

Проте, вивчення домінантного знаку об'єктивації концепту не є достатнім. Слово як елемент лексико-семантичної системи мови завжди реалізується в складі тієї чи іншої лексичної парадигми, що дозволяє його інтерпретувати як:

1) інваріант лексичної парадигми, утвореної лексико-семантичними варіантами (ЛСВ) цього слова;

2) ім'я смислового (синонімічного) ряду, утвореного синонімами, співвідносними з одним з ЛСВ цього слова [43, с. 4].

Отже, повний семантичний опис концепту складається з описів синтагматичних зв'язків (тобто шляхом вивчення основних сфер використання мовних одиниць на синхронному рівні) і шляхом виявлення парадигматичних зв'язків аналізованого слова – імені концепту [51, с. 138], що складається у включенні цього слова в деякий смисловий ряд, що включає, зокрема, набори синонімів і антонімів. Останнє є важливим етапом когнітивного дослідження, так як семіотична (по-іншому, номінативна) щільність визнається значущою характеристикою для встановлення цінності лінгвокультурного концепту [31, с. 4]. Так, у нашому дослідженні ми проведемо аналіз синонімічного ряду лексем та *«attractiveness»*.

Однак, ключові лексеми, що вербалізують концепт, – це не єдині знаки, які можуть активізувати його в свідомості людини. Різноманіття потенціалу знакового вираження концепту підкреслює його ціннісну значущість в рамках даного мовного колективу. Крім цього, способом вивчення концептів є аналіз паремій, фразеосполук, афоризмів, в яких у короткій, стислій формі нерідко висловлюються деякі когнітивні стереотипи, властиві національній концептосфері; отже, такий аналіз розкриває зміст інтерпретаційного поля концепту. Однак «...наскільки установки, що виражаються тими чи іншими пареміями, поділяються сучасною свідомістю носіїв мови, вимагає перевірки» [60,

с. 83].

Необхідно також відзначити, що, успішно працюючи з відносно нескладними семантичними одиницями, дослідники стикаються з труднощами при моделюванні багатокomпонентних ментальних об'єктів, що позначаються абстрактними іменами. Абстрактні концепти зазвичай важко висловити одним реченням або у вигляді простого визначення; щоб передати необхідний смисл у найбільш повному обсязі концепти такого роду часто вимагають розгорнутих описів – наукових дефініцій, текстових ілюстрацій. До таких складних макроутворень відносяться, безумовно, і концепт ФЕМІНІНІСТЬ, який, проектуючись в мовну семантику, отримує найрізноманітніші способи репрезентації – від окремих лексем до цілих речень і фрагментів тексту.

Важливо також уточнити семантику мовних одиниць у їхньому використанні носієм мови в мовній комунікації. Кожна з цих одиниць актуалізує в дискурсі не тільки експліцитний, але й імпліцитний смисловий пучок, набуваючи, в залежності від інтенцій мовної особистості, додаткові оказіональні експресивно-емоційні відтінки. Звернення до контекстуального аналізу дозволяє виявити інші концептуальні ознаки, даним словом безпосередньо неназвані (що існують в значенні як периферійні, приховані, імовірнісні, асоціативні семи). Такі семантичні ознаки найчастіше відзначені лінгвокультурною специфікою і пов'язані з ментальністю носіїв мови або з менталітетом національної мовної особистості.

Отже, дослідження буде неповним без аналізу художнього контексту, в якому реалізуються виділені одиниці. При цьому, одне і те ж слово може в різних комунікативних умовах репрезентувати різні ознаки концепту і навіть різні концепти – залежно від смислів структури слова, його семантичних можливостей варіативності форм лінгвістичного уявлення істини обумовлена тим, що, апелюючи до концепту в процесі спілкування англійською мовою, мовець часто використовує нежорсткі в лексичному і граматичному відношенні структури, що сприймаються співрозмовником інтуїтивно, з опорою на прагматичну ситуацію і міжособистісні відносини.

В результаті узагальнення сем, виділених в значеннях лексем, що утворюють лексико-семантичне поле, визначені когнітивні ознаки, що відображають понятійний компонент досліджуваного концепту. В результаті аналізу фрагментів художніх текстів будуть отримані як неметафоричні, так і метафоричні номінації досліджуваного концепту, як складові його змісту.

Наступний етап включає вивчення образних характеристик концептуальної ознаки «привабливість» шляхом аналізу метафоричних засобів його номінації. Когнітивні метафори, на думку З. Д. Попової та І. А. Стерніна, є певними змістовними ознаками, що входять в структуру концепту. Ці ознаки витягуються зі змісту метафори, переважно з підстави порівняння, яке лягло в основу метафори

Таким чином, концепт – це складна багатовимірна одиниця і для її дослідження необхідний комплекс різних методів і знання різних наук. Тому концептуальний аналіз можна назвати логічним аналізом, маючи на увазі механізми та шляхи власне дослідницького підходу.

Використання зазначених методів дозволяє здійснити вивчення концептуальної ознаки «привабливість», що є складовою концепту ФЕМІНІННІСТЬ в рамках когнітивно-дискурсивної парадигми з урахуванням двох функцій мови – когнітивної та комунікативної.

Висновки до розділу 1

Концепт – це ментальне утворення, структура представлення знань, свідомості індивіда. Концепт являє собою смислове утворення, яке включає суб'єктивні смисли і загальноприйняті конвенціональні значення, тобто увесь потенційний смисловий зміст пізнаваного об'єкта чи явища. У цій смисловій «багатогранності» полягає складність сприйняття та інтерпретації концепту, його розкладання на смислові складові.

Однак, концепт не тільки мислиться людиною, але й переживається нею. Таким чином, концепт можна визначити як «пучок» всіх уявлень, асоціацій, знань, оцінок, емоцій і переживань людини щодо якогось явища, які існують в її свідомості чи ментальному світі.

У нашому дослідженні ми будемо оперувати таким робочим визначенням концепту: концепт – це ментальне утворення, структура представлення знань, змістовна одиниця колективної свідомості, форма втілення культури у свідомості індивіда. Концепт – це «пучок» всіх уявлень, асоціацій, знань, оцінок, емоцій і переживань людини щодо якогось явища, які існують в її свідомості чи ментальному світі.

У мові концепт вербалізується, оскільки отримує своє ім'я, та репрезентується різнорівневими засобами мови. Концепт може бути вербалізованим окремими словами і словосполученнями, фразеологічними одиницями, реченнями і цілими текстами. Оскільки весь концепт у всьому багатстві свого змісту теоретично може бути виражений сукупністю засобів мови, кожен з яких розкриває лише його частини, у наше завдання входить внести посильний внесок в інвентаризацію лінгвістичних способів об'єктивації досліджуваного концепту в англійській мові.

Для цього, на нашу думку, доцільно буде використати такі операції: 1) розкрити концептуальний зміст ключових імен об'єктивації концепту через звернення до лексикографічних джерел; 2) розкрити та уточнити словникові тлумачення ключових лексем за допомогою аналізу їхньої лексичної сполучуваності; 3) виділити одиниці лексичного, лексико-граматичного, синтаксичного, і т.д. рівнів, що здійснюють вербалізацію концепту на сучасному етапі розвитку мови; 4) виявити нормативно-мовні способи апелювання до концепту в процесі спілкування мовою; 5) об'єднати мовні засоби і мовні способи об'єктивації концепта в лексико семантичне поле; 6) встановити контексти, в яких реалізуються конституенти лексико семантичного поля; 7) на основі контекстуального аналізу доповнити смисловий обсяг концепту, виявивши периферійні, асоціативні концептуальні ознаки.

Вважаємо, що цілі всебічного когнітивно-лінгвістичного дослідження лінгвокультурних концептів можна сформулювати наступним способом: виявивши максимально повно склад мовних засобів, що репрезентують досліджувані концепти у системі мови, і детально проаналізувавши семантику цих одиниць (слів, словосполучень, паремій, текстів), описати зміст досліджуваних концептів як глобальних ментальних одиниць в їхній національній своєрідності. Тільки комплексний підхід дозволить судити про зміст і структуру досліджуваних концептів як про одиниці мислення даного соціуму, що відбивають історично сформовані у свідомості народу поняття, уявлення, оцінки і асоціації, пов'язані з їхнім осмисленням.

РОЗДІЛ 2

МОВНА ОБ'ЄКТИВАЦІЯ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ ОЗНАКИ «ПРИВАБЛИВІСТЬ» У СКЛАДІ АНГЛОМОВНОГО КОНЦЕПТУ «ФЕМІНІННІСТЬ»

2.1. Лексико-семантичні засоби вербалізації концептуальної ознаки «привабливість» в лексикографічних джерелах

У цьому розділі проводиться аналіз лексичних засобів, що вербалізують концептуальну ознаку «привабливість» у складі концепту ФЕМІНІННІСТЬ в англійській мові. Найчастіше в мові концепт виражається словом [15, с. 35; 13, с. 77-79], яке отримує статус імені концепту – мовного знака, що передає зміст концепту найбільш повно і адекватно. Разом з тим, концепт може співвідноситися більш ніж з однією лексичною одиницею і знаходити вираження за допомогою різнорідних синонімічних (власне лексичних, фразеологічних) одиниць, що описують його в мові. У цьому розділі встановлюється походження та значення ключових лексем «attractive», «attractiveness», «to attract», що дозволяє виявити «зародок слова», «зерно першосмисла» [36, с. 51].

Вивчення будь-якого концепту неможливе без звернення до етимології його лексеми. Етимологічна реконструкція дозволяє розкрити первісну образну картину світу. Дані етимологічних та історичних словників допомагають розкрити історію розвитку значення у слів, які репрезентують концепт, дозволяють намітити можливі напрямки його подальшого смислового варіювання. Етимологія розкриває багаточисельні асоціативні зв'язки, що закріпилися у свідомості людей. Вона пов'язана з міфологією, оскільки відображає уявлення людей, їх звичаї, вірування.

Зіставлення даних етимологічного і лексикографічного аналізу дозволило розглянути процес становлення концептів і простежити динаміку їхнього розвитку, що є ключем до розуміння їхнього сьогоденного статусу.

Етимологічний аналіз ключової лексеми «attractive» показав, що ця мовна

одиниця з'явилася наприкінці 14 ст. в значенні «absorptive» («захоплюючий») і походить від старофранцузького «atractif» у значенні «having the power to attract» («той, що має силу приваблювання»), яка, у свою чергу, утворилася від латинського дієприкметникового кореня attract- у слові «attrahere». У значенні приваблювати людський погляд або інтерес») лексема починає вживатися у

р., тоді як значення «pleasing, alluring» («приємний, привабливий») зафіксоване у р. Тоді ж починають вживатися прислівник «attractively» та іменник

Лексема «attract» (v.), згідно з даними етимологічних словників, з'явилася на початку 15 ст. та означала «draw (objects or persons) to oneself» («притягувати об'єкти чи людей до себе»), а також як медичний термін, що позначав здатність тіла поглинати рідину чи поживні речовини. Аналізоване дієслово утворилося від латинського «attractus», дієприкметника від «attrahere» зі значенням «to draw, pull; («тягнути, притягувати»), що у свою чергу утворилося внаслідок асиміляції префікса «ad» в значенні «to» («до») та «trahere» – «to pull, draw» («тягнути, притягувати») [92].

Лексема «attraction» (n.) з'явилася в 14 ст. і походить від слова «attraccioun», що вживалася первинно в медичному значенні «action or property of drawing», що в свою чергу походить від старофранцузького «atraccion» (13ст.), яке сходить до латинського «attractionem» (nominative attractio) у значенні «a drawing together», іменник, що позначав дію та був похідним від дієприкметникового кореня У 16 ст. лексема набула фігуративного значення «quality in a person which draws». Значення «a thing which draws a crowd, interesting or amusing exhibition» зафіксовано в англійській мові у 1829 році [92].

Етимологічні словники не містять окрему статтю для іменника, який подається як дериватив до прикметника «attractive».

Лексикографічний аналіз лексем виявив, що семантичне уявлення концептуальної ознаки «привабливість» в англійській лексикографії орієнтоване

переважно на прикметник; в деяких словниках стаття лексеми «attractiveness» зовсім відсутня, лексема наводиться в статті «attractive» як похідна, в інших – вона описується через прикметник. Лексема «unattractiveness» часто теж не представлена в словниках окремими словниковими статтями, або подається як похідна до прикметника «unattractive» [88].

Розглянемо декілька словникових визначень аналізованих імен концепта в сучасних тлумачних словниках.

Словник «Merriam Webster Online» подає наступне визначення лексеми

Варто зауважити, що словник не подає визначення лексеми «attractiveness», а детермінує її як похідну до прикметника «attractive».

's Unabridged Dictionary» вміщує словникову статтю, що визначає аналізовану лексему «attractive» як:

, с. 932].

Лексема «attractive» подається словником також як іменник зі значенням:

Дієслово «to attract» характеризується такою семантикою:

пропонує таку дефініцію прикметника «attractive»:

С

Л

О

пропонує наступне визначення лексеми «attractive», вжитої як прикметник:

1. Having the power or faculty of drawing in, to, or toward by mechanical agency or action.
2. Having the quality of attracting by inherent force; causing to gravitate to or toward, as *the attractive force of bodies*.
3. Having the power of charming or alluring by agreeable qualities; inviting;

e

n Словник подає лексему «attractive» як іменник з таким значенням: That
g

a Лексема «attractiveness» описується словником через лексему
g c. 375].

i Attract – I.

- n 1. To draw in, to, or toward by mechanical agency or action of any kind.
- g 2. To draw to or toward (itself) by inherent physical force; cause to gravitate toward or cohere with.
3. To draw by order thn physical influence; invite or allure; win: as *to attract attention; to attract admirers*.

n II. 1. To posses or exert the power of attraction.
t c. 374].

іподає велику кількість похідних лексем від дієслова “to attract”, що вказує на важливість цієї концептуальної ознаки для англійської мовної спільноти. Серед них:

n 1. The act, power, or property of attracting. 2. That which attracts feeling or desire; a
gc. 374].

,—~~having~~ the power to attract; so as to attract [90, c. 374]

– by way of attraction; so as to attract [90, c. 374]

– by means of attraction [90, c. 375].

– in an attractive manner; with the power of attracting or drawing to: as *to smile attractively*.

A

t

t

- One who or that which attracts [90, с. 374].
- capable of being attracted; subject to attraction [90, с. 374].
- the quality of being attractable, or of being subject to attraction [90, с. 374].
- having power to attract; attractive [90, с. 374].

Бінарна лексема «unattractive» визначається словником «Merriam Webster» таким чином: «not attractive, plain, dull» [98]. Словникова стаття пропонує два деривативи до аналізованої лексеми: прислівник «unattractively» та іменник «unattractiveness» (у оригіналі: «unattractiveness» та «unattractiveness»). Словник «Merriam Webster» та «American Heritage Dictionary of the English Language» не пропонують окремої дефініції прикметника «unattractive» та іменника «unattractiveness». Прикметник «unattractive» визначається таким чином: «not attractive or pleasing» [90, с. 374]. Іменник «unattractiveness» визначений як «the state of being unattractive» [90, с. 374].

Проаналізовані дефініції ключових лексем дають змогу визначити смисловий компонент бінарних концептуальних ознак «привабливість» - «непривабливість», що актуалізуються у межах концепту ФЕМІНІНІСТЬ. Асоціативно-образна складова являє собою набір концептуальних схем, які реконструюються, носять найчастіше чуттєвий емпіричний характер. Асоціативно-образна складова концептуальної ознаки «attractiveness» актуалізується як:

- а) когнітивний сегмент: a beauty that appeals to the senses (краса, що звертається до почуттів)
- б) когнітивний сегмент: the quality of being pleasant to look at or experience (те на що приємно дивитись)
- в) когнітивний сегмент: the quality of seeming interesting or worth having (те, що хотілось би мати)
- г) рідше когнітивний сегмент: possessing the ability to draw or pull an attractive force (здатність притягувати).

Асоціативно-образна складова концептуальної ознаки «unattractiveness»

актуалізується як:

1) когнітивний сегмент: the quality of being unpleasant to look at or experience (те на що неприємно дивитись)

2) когнітивний сегмент: dull, plain (некрасивий, нудний).

Контекстуальний аналіз вживання імені концепту, зафіксованому в тлумачних словниках англійської мови, виявив, що лексема «attractive» характеризується наявністю двох лексико-семантичних варіантів, що дозволять зробити висновок, що понятійний мінімум концепту також має двокомпонентну структуру:

приємний на вигляд чи той, що має приємне звучання);

2) causing interest or pleasure (те, що приваблює інтерес чи приносить задоволення), наприклад:

's the most attractive man in the building, no doubt about that.

Контекстуальний аналіз імені бінарного концепту виявив, що лексема характеризується наявністю протилежних компонентів до лексеми «attractive»:

1) unpleasant to look at (те, на що неприємно дивитися);

2) lacking good or positive features (з відсутністю приємних чи позитивних якостей), що можна прослідкувати в наступних прикладах:

Наступним завданням нашого дослідження є визначити комбінаторні властивості бінарних лексем «attractive» та «unattractive» та описати реалізацію цих властивостей, звертаючи особливу увагу на комбінаторику в аспекті актуалізації структури досліджуваного концепту, а також охарактеризувати сполучуваність

лексеми «attractiveness», «unattractiveness», від яких вони походять.

Словник «The BBI Combinatory Dictionary of English» пропонує такі типи комбінаторності лексики «attractive»:

) [96]

Іменник «attraction» актуалізується в таких словосполученнях: 1. to feel an
].

Дієслово «to attract» вживається з прийменником to, наприклад: *a crowd was attracted to the scene of the accident.*

дає наступні словосполучення з лексемою «attractive»:

A

t

t

r

a

c

t Згідно з «Oxford Collocations dictionary», іменник «attraction» актуалізується в таких словосполученнях у значенні «fact of attracting/being attracted»:

v

e

E

].

У значенні «sth that attracts people» іменник «attraction» актуалізується в таких словосполученнях:

Отже, ми можемо виділити такі додаткові концептуальні ознаки на основі даних комбінаторних словників та аналізу контекстів з даними лексичними одиницями:

1. «привабливість» є фізичною, чуттєвою характеристикою, що проявляється в таких словосполученнях: physically attractive, sexually attractive,

2. «привабливість» здійснює сильний вплив на людину, що маніфестується у таких словосполученнях: powerful attraction, strong attraction, irresistible

3. «привабливість» може бути згубною: fatal attraction;
4. «привабливість» може бути взаємним відчуттям: mutual attraction.

Ціннісна складова є насамперед важливим елементом телеономних концептів (щастя, правда, успіх, дружба, привабливість) [61]. Більшість бінарних концептів вважаються ціннісними за своєю природою, тому їх аксіологічний компонент перебуває в ядрі таких концептів, проходить через всі його рівні і його важко розділити. Всередині ціннісного компонента виділяються компоненти оцінковості (наявність оцінного аспекту в імені концепту) та актуальності (виявляється при аналізі частотності та продуктивності входів в концепт). Ціннісна складова концепту була проаналізована на основі аналізу англомовних лексикографічних джерел. Оціночний компонент концепту також розглядався при аналізі вживання імені концепту в різних контекстах.

Понятійна складова концепту *attractiveness* визначається, як наукова частина англійської мови. Так, у словниках «*attractiveness*» визначається як «a beauty that appeals to the senses; the quality of arousing interest; being attractive or something that attracts» [104], «having qualities that make you want to accept something or be involved in it» [93] «1. the quality of being pleasant to look at or experience 2. the quality of seeming interesting or worth having» [97], «very pleasing in appearance or sound» [90].

«Unattractiveness» визначається як «not attractive or pleasing; plain, dull» [97].

Первинною, спільною ознакою концептів *attractiveness/ unattractiveness* виступає ознака «цінність» («антицінність»). Але крім цього в англомовних визначеннях розглядається ще одна важлива семантична характеристика концептуальної ознаки «*attractiveness*» – «задоволення» («arousing interest or pleasure, charming»). Це можна пояснити тим, що ще на початку становлення візантійської естетики, краса, привабливість пов'язувалася з насолодою [11]. Ще одним із значень лексеми «*attractiveness*» є сила тяжіння, здатність притягувати (possessing the ability to draw or pull an attractive force).

Морфологічне представлення концептів *attractiveness/ unattractiveness* в англійських тлумачних словниках реалізується через ад'єктиви.

На основі аналізу англійської лексикографії, можна виділити такі семи, що реалізуються в лексемі «attractive»: привабливий; принадний, чарівний; звабливий; приємний; спокусливий; притягальний; манливий, приязний.

Англійські лексикографічні джерела, крім цього, у визначеннях концепту attractive виділяють ще одну важливу диференційну семантичну ознаку - акцентування впливу поняття «attractive» не лише на органи чуттів, а й на розум людини: *deep satisfaction to the mind* (глибоке розумове задоволення) [99, с. 121]; *exalts the mind* (підносить розум) [97, с. 85]; *delights the mind* (захоплює розум) [91, с. 67]; *lift up the mind* (підіймає розум) [93, с. 103-104]. Що стосується органів чуттів, то основна увага приділяється насамперед слуховому та зоровому та сприйняттю: *pleasure to the senses (esp. to the eye or ear)* [95, с. 92]; милує око гармонією барв; надзвичайно приємний для слуху [86, с. 921]. Інші значення, які були зафіксовані лише в окремих словниках англійської мови, становлять диференційні ознаки – перевага; схвалення.

Отже, понятійна складова концептуальної ознаки “attractiveness” містить як інтегральні, так і диференціальні ознаки у своїй структурі. До інтегральних ознак поняття відносяться: «дуже гарний»; «красивий», «привабливий»; «досконалий»; «неперевершений». Диференційні ознаки представлені в англійській мові такими семами, як «перевага»; «схвалення»; «форма звертання». В структурі концепту *unattractiveness* теж є як інтегральні семи («дуже непривабливий», «непривітливий», «огидний»), так і диференційні: «нудний», «нецікавий», які зустрічаються в тлумачних словниках англійської мови.

2.2. Лексико-семантичне поле концептуальної ознаки «привабливість»

Визначення слів і уявлень, що споконвічно близькі до «привабливості» та «непривабливості», розкриття етимології, значення і семантичних зв'язків даних лексем (включеність їх у лексико-семантичне поле «attractive» – «unattractive»), визначення їх міфологічної «сутності» дає уявлення про привабливість як про важливу складову англійської народної свідомості.

«Семантична щільність», тобто наявність у слова великого числа синонімів, визнається концептологічно значущою характеристикою [29, с. 4]. На тлі синонімії виявляються властивості лексем, які репрезентують досліджувані концепти.

Значення слова можна описати за допомогою значущих (диференціальних) семантичних ознак і представити його як набір диференціальних, інтегральних і потенційних сем. Компонентний аналіз лексичного значення дозволяє змодельовати парадигму значень як багатозначного слова, так і різних, але семантично близьких слів – синонімів, оскільки концепт співвідноситься більш ніж з однією лексичною одиницею.

Оцінка людини як привабливої в англійській мові есплікується широким набором визначень, що представляють собою синонімічні значення прикметника з різними домінантами:

1) прикметники, що включають сему «having the power or quality of pleasing

в

и

з

Інші прикметники, які належать до цієї групи є:

н

– absorbing - occupying one's interest or attention; engrossing; gripping [88];

а

– amiable - friendly, sociable, and congenial an amiable host amiable neighbors;

ѳ

ѳ

н

– charismatic - of, relating to, or constituting charisma or charism; having,

ѳ

ѳ

];

[

– engrossing - occupying one's complete attention; wholly absorbing [88];

];

];

ѳ

's frank, hospitable manners were perfectly charming to him (SH, p. 262).

'sourire plein de bonté.' (SH, p. 70)

*Jessy, with her little piquant face, **engaging** prattle, and winning ways, is made to be a pet, and her father's pet she accordingly is* (SH, p 121).

2) прикметники, що включають сему «capturing interest as if by a spell». Ключовою лексемою цієї підгрупи є «*captivating*», що має таке визначення: holding one's attention completely; capturing interest as if by a spell» [88].

Група включає такі іменники:

];

];

];

- capturing and holding one's attention; fascinating [88];

– beguiling - capturing and holding one's attention; fascinating [88];

];

– heavenly – 1. Sublime; delightful; enchanting. 2. Relating to the firmament;

];

– witching - 1. Relating to or characteristic of witchcraft. 2. Having the power

].

].

(JE, p. 379)

... and I left her, as merry as she could be, dividing her food between the little dog

...(WH, p. 500)

3) прикметники, що включають сему «attracting love or affection». Ключовою лексемою цієї підгрупи є «*lovely*», що має таке визначення: «1. Beautiful especially

];

];

– pleasant - 1. Giving or affording pleasure or enjoyment; agreeable. 2. Pleasing

].

– sweet – 1. Pleasing to the senses; agreeable. 2. Pleasing to the mind or

f

e 1. Pleasing or attractive in a graceful or delicate way. 2. Clever; adroit. 3. Ostensibly

f

l;

i – agreeable - 1. To one's liking; pleasing. 2. Suitable; conformable [88];

h

g – comely - pleasurably conforming to notions of good appearance, suitability, or

f;

l.

*Again Ginevra Fanshawe was the belle, the fairest and the gayest present; she was selected to open the ball: very **lovely** she looked, very gracefully she danced, very joyously she smiled (VI, p. 128).*

(SH, p. 178).

t'

i

f 4) прикметники, що включають сему «having or showing good taste».

Ключовою лексемою цієї підгрупи є «*elegant*», що має таке визначення:

H

h

g – tasteful - 1. having, showing, or being in keeping with good taste. 2. pleasing

h

. – chic - 1. Conforming to the current fashion; stylish. 2. Adopting or setting

f;

3 – fashionable - 1. Conforming to the current styles or trends; stylish. 2.

Adopting or setting current styles or trends. 3. Associated with or frequented by stylish

H

a – ornate - 1. Elaborately, heavily, and often excessively ornamented. 2.

f;

l;

n – m

g

d

:

(

§

SI

Прикметники, що включають сему «possessing beauty; aesthetically pleasing». Ключовою лексемою цієї підгрупи є «*beautiful*», що має таке визначення: «1.

p

h

];

3 1. Dazzlingly beautiful or magnificent. 2. Characterized by magnificence or virtuosic

h

3- 1. Pleasing in form or appearance, especially having strong or distinguished features.

];

- 1. Causing or capable of causing emotional shock or loss of consciousness. 2. Of a

];

];

];

];

– eye-catching - visually attractive [88];

– 1. Delightful, lovable, and charming: an adorable set of twins. 2. Worthy of adoration

];

].

(VI, p. 101)

(JE, p. 169).

...her children only at times defied her authority and laughed it to scorn; she

прикметники, що включають сему «having alluring or tempting qualities».

Ключовою лексемою цієї групи є «*tempting*», яка визначається як: «having strong

Інші лексеми, що включені в цю групу:

];

];

];

];

- teasing - arousing sexual desire in (someone) deliberately with no intention of

];

];

];

];

];

- ieductive; alluring [88].

*A moment since, and I thought her **alluring**; this speech concluded, I looked on her with distaste (PR, p. 123).*

(VI, p. 51)

) прикметники, що включають сему «dignified, noble, splendid». Ключовою лексемою цієї групи є «*refined*», яка визначається як: «1. Free from coarseness or

Інші лексеми, що включені в цю групу:

];

- grand - 1. Very pleasing; wonderful; splendid. 2. Characterized by splendor or magnificence. 3. Dignified or noble, as in appearance or effect.

];

- exquisite – 1. Extremely or delightfully beautiful. 2. Excellent or outstanding,

];

- divine – 1. Supremely good or beautiful; magnificent. 2. Extremely pleasant;

];

].

's amusement (WH, p. 432).

Синонімічний ряд лексеми «attractive» відрізняється стилістичною

неоднорідністю: лексеми, що позначають привабливість як характеристику, належать до різних пластів лексики: нейтральної або книжкової (*exquisite, grand,*

t

a

n

t Синонімічний ряд лексеми «unattractive» представлений такими одиницями: прикметники, що включають сему «of unpleasant or unsightly appearance or бб'єднані загальною лексемою *ugly* – 1. Displeasing to the eye; unsightly. 2.

i Група включає такі прикметники:

Ї

i– 1. Characterized by ludicrous, repulsive, or incongruous distortion, as of appearance]; застарілої лексики (*siren, bewitching, beguiling*); до розмовної (просторічної) лексики (*come-hither, cute, easy on the eyes, sight for sore eyes, cutesy, dishy, nifty, long on looks, hunky, drop-dead, fly, phat, zany, killer, against the law*).

];

– 1. Offensive to the senses; revolting. 2. Very disagreeable or displeasing; horrid. 3.

];

];

];

];

];

];

];

];

].

(*JE, p. 543*).

прикметники, що включають сему «sickening, repulsive», об'єднані загальною лексемою *disgusting* – arousing disgust; repugnant [88].

Група включає такі прикметники:

];

- 1. Repulsive, especially to the sight; revolting. 2. Morally offensive; detestable. 3.

];

];

- 1. Of or producing a sensation of uneasiness or fear, as of things crawling on one's

];

];

];

];

- 1. Arousing disgust or aversion; offensive or repulsive. 2. *Logic* Contradictory;

];

];

- ghastly - 1. Causing shock, revulsion, or horror; terrifying. 2. Resembling a

];

];

];

];

];

].

*'t have borne your **abominable** behaviour quietly: her detestation and disgust must*
 (прикметники), що включають сему «unpleasant, disagreeable», об'єднані загальною
 лексемою *unpleasant* – not pleasing; disagreeable [88].

Група включає такі прикметники:

];

- 1. Eliciting or deserving hatred. 2. Feeling or showing hatred. 3. *Informal* Very

];

- 1. Not to one's liking; unpleasant or offensive. 2. Having a quarrelsome, bad-

];

-

1

- 1. Disgusting or repellent. 2. Unpleasant or annoying. 3. Morally offensive or
];
-];
- 1. Not deemed visually attractive. 2. Not pleasant; disagreeable [88];
-];
-].

(JE, p. 97)

(JE, p. 496).

4) прикметники, що включають сему «causing horror; dreadful», об'єднані загальною лексемою *horrid* – 1. Causing horror; dreadful. 2. Extremely disagreeable;
];

Група включає такі прикметники:

-];
- 1. Causing disgust or shock; horrifying. 2. Causing fright; terrifying. 3. *Informal a.*
];
- 1. a. Shockingly hideous or frightful in appearance. b. Of or resembling a fabulous monster. 2. Exceptionally large; enormous. 3. Extremely immoral or cruel. 4. *Archaic*
];
-];
- 1. Repulsive, especially to the sight; revolting. 2. Morally offensive; detestable. 3.
];
-];
-].

... (VI, p. 311)

*He is beset by sharpers: John is sunk and degraded—his look is **frightful**—I feel*
' (JE, p. 442)

Синонімічний ряд лексеми «unattractive» також відрізняється стилістичною неоднорідністю: лексеми, що позначають непривабливість як характеристику, належать до різних пластів лексики: нейтральної або книжкової (abhorrent,

unpalatable), застарілої лексики (monstrous, beastly, macabre); до розмовної (просторічної) лексики (yecchy, yucky, grody, nerdy).

В англійській мові існує низка лексем, що позначають привабливу людину. Особа, яка має ознаку привабливості, позначається в англійській мові за допомогою лексеми «attractor» і визначається як «one who or that which attracts» мові представлена двома семемами: 1) charmer – a person claiming or seeming to have magical powers (син. magician, sorcerer) (чарівник, маг, чаклун); 2) charmer – або здатності зачаровувати), що використовується зазвичай по відношенню до жінки [88].

Синонімічний ряд лексеми представлений такими одиницями: babe, beauty

Синонімічний ряд лексеми «attractor» відрізняється стилістичною неоднорідністю. Лексеми належать до різних пластів лексики: нейтральної або книжкової (enchantress, eyeful), застарілої лексики (coquette, femme fatale, siren, до розмовної (просторічної) лексики (hottie, looker, pretty) та навіть сленгу (babe,

Синонімічні ряд лексеми «attractor» утворюють іменники allurer (спокусник), enticer (спокусник), inveigler (спокусник), smoothie (чарівний чоловік, серцеїд), sweet talker (підлесник), heart-throb, lady-killer (серцеїд), які відносяться до характеристик осіб тільки чоловічої статі.

У свою чергу, привабливі особи жіночої статі в англійській мові позначаються як a sweetie, a sweet girl (душка), pippin (красуня), sweet pie (лапочка), lovey, honey, dearie (люба). Гендерно нейтральним є варіант cutie. Також для позначення чарівних дітей в англійській мові використовуються варіанти а

Окреме місце в зазначеній низці синонімів лексеми «attractor» в англійській

мові займає вираз «Prince Charming» (прекрасний принц), який визначається як *fills the dreams of his beloved*» або «*a man of often specious charm toward women*» і являє собою архетипічний образ, вигаданого героя казки («Snow White», нерідко званого також "принцом на білому коні", закріпився в сучасній культурі як абстрактного, еталонного ідеального чоловіка, чоловіка мрії, зустріч з яким нібито чекає кожна жінка, і який вирішить всі її проблеми.

Антонімічний ряд лексеми представлений такими одиницями: *bag, frump, crone, hag, horror, witch, gorgon, monster, battle-ax, beldam, biddy, fishwife, fury, harpy, harridan, jezebel, Medusa, ogress, shrew, slattern, sorceress, termagant, virago, vixen, dog* [86]. Варто зауважити, що переважна більшість цих лексем вживаються на позначення потворної жінки.

Аналіз синонімічних рядів лексем «*attractive*» – «*unattractive*» дозволяє визначити наступне:

1. Інваріантом значення синонімічних рядів лексеми «*attractive*» є привабливий, звабливий, приємний, притягальний.
2. Інваріантом значення синонімічного ряду лексеми «*unattractive*» є потворний, огидний, неприємний, жахливий.
3. Загальним інваріантом значення синонімічних рядів лексем «*attractive*» – є уособлення ними характеристики привабливої чи непривабливої зовнішності та характеру.

2.3. Вербалізація концептуальної ознаки «привабливість» засобами вторинної номінації

Окрім первинних засобів номінації – імен концепту та їхніх синонімів, бінарні концептуальні ознаки «привабливість» - «непривабливість» у складі концепту ФЕМІНІННІСТЬ вербалізуються за допомогою вторинних засобів номінації – фразеологічних одиниць, прислів'їв, афоризмів та метафор. Даний підрозділ присвячений аналізу фразеологічного, пареміологічного матеріалу, а

також метафор, що репрезентують концептуальні ознаки «привабливість» - «непривабливість». Прислів'я характеризуються стійкістю, нерідко зберігають елементи язичницького сприйняття, що дає можливість встановити національно-культурну своєрідність досліджуваних концептів, а також проаналізувати їх в онтологічному і функціональному аспектах.

Джерелом дослідження стали дані тлумачних та фразеологічних словників англійської мови, вивчення яких дає можливість виявити фразеологічні одиниці, які використовуються на позначення бінарних концептуальні ознаки «привабливість» - «непривабливість», їхні універсальні та національно-культурні риси.

Для того, щоб проаналізувати вербалізацію привабливості з допомогою вторинних номінативних засобів, ми обрали фразеологічні одиниці з лексемами їхньої складової. Лексеми «attractive», «attractiveness», «attraction», «unattractive», не зафіксовані у складі фразеологічних одиниць.

У процесі дослідження ми виділили такі загальні особливості понять «привабливості» та «непривабливості», актуалізовані фразеологічними одиницями:

– кращий приклад чогось:

that's the beauty of - This is the most satisfactory feature of [89, с. 1060]

the beauty of sth Fig. the cleverness or ingenuity of something [94, с. 17]

– The perfect man who has all of the traits that someone (usually a woman) wants in a

– зовнішня привабливість на протигагу внутрішнім якостям:

beauty is only skin deep - External attractiveness has no relation to goodness or essential quality [89, с. 82].

– насолода для органів відчуття

A thing of beauty is a joy forever. Prov. Beautiful things give pleasure that lasts even longer than the beautiful things themselves. [102, с. 294]

Beauty is in the eye of the beholder. Prov. Different people have different ideas about what is beautiful [89, с. 38]

a bevy of beauties Cliché - a group of very attractive women, as found in a beauty contest [89, с. 44]

– To enthrall and interest someone with something.

У вторинних номінаціях створенням переносних значень за допомогою когнітивних процесів метафоризації досягається смислова місткість жіночої характеристики «привабливість». Установлюються асоціації щодо подібності між властивостями об'єктів позамовного ряду і позначуваної особи. Фразеологічні номінації - одна із форм реалізації творчої активності мовців, що має на меті образну характеристику та оцінку явищ дійсності [45].

Прикладами вторинної номінації з перенесенням внутрішньої схожості ознаки з одного предмета на інший можуть бути такі лексичні одиниці: слова, які характеризують поведінку та риси характеру людини [41, с.78]. Наприклад, *tigress n* - (*Life Sciences & Allied Applications / Animals*) *a female tiger*// *перен., про жінку, що своєю поведінкою, рисами характеру нагадує цього звіра* - *a fierce, cruel, or wildly passionate woman* [94, с. 176] - поведінка тигриці/поведінка жінки.

Зауважимо, що експресивність значень вторинної номінації різноманітна: позитивна оцінка, як правило, виражається за допомогою орнітонімів – назв птахів (e.g. *birdie*), експресія негативної оцінки виражається переважно завдяки вторинній номінації, що містить назви тварин (e.g. *pig, trout, cat*).

Н. Бойко слушно зауважує, що «метафоричні назви осіб відображають нестандартну поведінку людини, нетипові риси характеру. В основу емотивно маркованих оцінних іменників покладено специфічні зовнішні та внутрішні ознаки людини, акумульовані попереднім досвідом народу в серію образів, що

всебічно кваліфікують й містять у собі стійку (здебільшого негативну) оцінку» [8, с. 294].

Завдяки абстрагуванню, приміром, деяких ознак (непридатність, непривабливість: старий чобіт - «неприваблива, стара жінка» (*old boot* [94, с. 145]); недостатність енергії: стара батареяка – «несексуальна жінка» (*dead battery* [96, с. 128]) та ін.) слово починають вживати метафорично.

У сучасних теоретичних дослідженнях сформовано два основні підходи до вивчення вторинних номінацій:

1) джерело лексичного перенесення - світ реальних явищ (серед реальних явищ виділили явища природи, зокрема архетипна природна стихія - вода, небесне тіло, сонце, вогонь, та предметів);

2) «центр тяжіння» перенесення – людина та все, що пов'язане з її життям [40, с. 82-83].

Оскільки йдеться про жінку, то природно, що в дослідженні ми вивчаємо два типи номінацій: заміщення живого живим, до якого належать такі парадигми на позначення поняття жінка, як жінка-тварина (*cat, cow*); жінка-птах (*crow*), жінка-риба (*trout*) та заміщення живого неживим, яке забезпечують різнотипні аспекти чи предмети культури, що співвідносяться з явищами на зразок жінка - міфічна істота (*angel, goddess*); жінка-артефакт (*bag, boot, thing*).

Тип перенесення людина - людина співвідноситься з персонажем (*Dulcinea* - кохана жінка), яку вважають різновидом метонімії.

Оцінний момент установлює співвідношення з експресивним значенням слова та стає помітним у ставленні національно-культурної спільноти до того предмета чи явища, з яким порівнюється та чи та особа.

Дослідження фразеологічних найменувань жінки буде неповним без вивчення сленгових назв жінки, а також авторські найменування та опис жінки.

У сленгу фіксуємо такі метафоричні перенесення:

bag - *an ugly woman (Rude and derogatory)* [96, с. 56]

grouse - *n. a woman; women considered sexually* [96, с. 89].

light bulb - n. a pregnant woman (Jocular. Refers to the shape of a pregnant woman) [96, с. 341].

Аналіз вторинних номінацій, що позначають поняття «жіноча привабливість» в англійській мові, дозволяє виявити такі ознаки даного поняття, які актуалізуються в фразеологічних одиницях:

Естетичні ознаки - характеризують особу за ознакою наявності / відсутності краси, а саме:

- а) власне естетична ознака “привабливість” (*baby doll, sweetie pie*),
- б) естетично негативна ознака “непривабливість” (*old boot, cold biscuit, old trout*).

Найбільш чисельну групу складають ФО, за допомогою яких поняттю «жінка» приписуються речові ознаки, що позначаються лексемами в позиції стрижневого компонента ФО, а саме: «річ / предмет», «лялька», «предмети, які за формою нагадують жіноче тіло або його окремі частини», «одяг». Дані ознаки при вираженні власне естетичної ознаки «привабливість» можуть супроводжуватися наступними атрибутивними ознаками:

- а) власне естетичними ознаками: *flash doll* (букв, «шикарна лялька»): *extremely attractive*: «фізично приваблива молода жінка» [94, с. 78]; *snazzy chassis* (букв, «шикарне шасі»); *snazzy: extremely attractive or stylish* [94, с. 201]: «добре складена жінка» [96, с. 347];

- б) власне вітальною ознакою «життя»: *living doll* (букв, «жива лялька»): «фізично приваблива дівчина» [94, с. 145];

- в) колоративною ознакою: *dark velvet* (букв, «темний оксамит»): «фізично приваблива темношкіра жінка» [96, с. 67] (в даному прикладі колоративна ознака містить національно-расову ознаку);

- г) гастрономічною ознакою: *eating stuff* (букв, «їжа»): «фізично приваблива жінка» [94, с. 69];

- д) власне статевою ознакою «жіноче ім'я власне»: *Barbie doll: a pretty, giddy girl or woman* [94, с. 25] «симпатична, легковажна дівчина чи жінка»;

е) температурною ознакою «гарячий»: *hot stuff: (coll) something or someone that is very exciting, esp. a girl who is very attractive* [94, с. 76] «щось або хтось дуже хвилюючий, особливо, дуже приваблива дівчина»;

Естетична ознака «непривабливість» актуалізується за допомогою вторинних номінацій, що мають артефактну основу, наприклад: *old bag* (букв, «старий мішок»): *an unattractive (old) woman* [94, с. 37] «неприваблива (стара) жінка»; *rag bag* (букв, «мішок для клаптів»): *a sloppily dressed person, especially a woman* [94, с. 229] «неохайно одягнена людина, особливо жінка»; *garbage can* (букв, урна, сміттєвий ящик): «фізично неприваблива жінка» [96, с. 36].

Чуттєво-статеві ознаки – актуалізуються вторинними номінаціями, які містять оцінку жіночої сексуальності або об'єктивують сприйняття жінки як потенційного сексуального партнера:

- а) чуттєво-статева ознака «сексуальність» (*foxy lady, juicy tomato*),
- б) «сексуальний об'єкт» (*bit of goods, piece of crumpet*);
- в) негативна чуттєво-статева ознака «асексуальність» (*chunk of lead, dead battery*).

Етичні ознаки – виражаються вторинними номінаціями, що характеризують особу за ознакою відповідності / невідповідності нормам загальноприйнятої моралі:

- а) власне етична ознака «цнотливість» (*ice queen*),
- б) етично негативна ознака «статева розбещеність» (*easy meat, alley cat*).

Образний компонент бінарної опозиції «привабливість» – «непривабливість» також реалізується в низці онтологічних метафор, тобто метафор, що дозволяють бачити події, дії, емоції, ідеї і т. ін. як певну субстанцію

Онтологічні метафори, що актуалізують концептуальні ознаки «привабливість» – «непривабливість», об'єднані таксономічними відносинами навколо загального корелятора MATERIAL OBJECT (матеріальний об'єкт), що визначається як INANIMATE MATERIAL OBJECT (неживий матеріальний об'єкт).

*I think I find all women faithful, Lucy. I ought to love them, and I do. My mother is good; she is divine; and **you are true as steel**. Are you not? ' (VI, p. 404)*

*This was a full-blown, very plump damsel, fair as **waxwork**, with handsome and regular features, languishing blue eyes, and ringleted yellow hair (JE, p.347).*

'I suppose you are nobody's daughter, since you took care of little children when

'Caroline, my child I have a home for you: you shall live with me (SH, p. 261).

3) JEWELRY:

(WH, p. 67)

Представлені вище метафори вербалізуються метафоричними виразами, які вживаються, щоб описати тверді матеріальні об'єкти.

....and watching her, my pet and my delight, with her golden ringlets flying loose

,

—

*'t need a mirror to know her face was **glowing** with happiness (SH, p. 122).*

(

J Представлені вище метафори вербалізуються метафоричними виразами
E

,

нетверді матеріальні об'єкти.

p. 45).

p. 29).

Образний компонент концептуальної бінарної опозиції «привабливість» - «непривабливість» також представлений низкою онтологічних метафор, що об'єднуються таксономічними відносинами навколо загального корелятора MATERIAL OBJECT (матеріальний об'єкт), що визначається як ANIMATE MATERIAL OBJECT (живий матеріальний об'єкт):

*'ere long he inquired wistfully— wondering, I suppose, at my continued silence and
's sake, and hide your **vixen face**! How foolish to reveal those talons to him» (WH, p.*

*and eyes, had they been agreeable in expression, that would have been
irresistible ... (WH, p. 15)*

4) DEITY/MYTHOLOGICAL CREATURE

... (SH, p. 15)

*She was a happy creature, and **an angel**, in those days (WH, p. 340)*

SURFACE:

's injunction that she should not be crossed (WH, p. 194).

Представлені вище метафори вербалізуються метафоричними виразами,

які вживаються, щоб описати живий матеріальний об'єкт.

Онтологічні метафори, що реалізують концептуальні ознаки «привабливість» – «непривабливість» доповнюються конвенційними метафорами

'wicked' as he went (WH, p. 23).

WH, p. 11).

, p. 58).

Представлені вище метафори вербалізуються метафоричними виразами з прийменниками “into”, та лексемамою “to fill” та ін., які вживаються для опису об'єкта, що перебуває в контейнері.

Аналіз фразеологічних одиниць та метафоричних моделей, що вербалізують концептуальні ознаки «привабливість» - «непривабливість» дозволяє зробити висновок про те, що уявлення про привабливість та непривабливість, що характеризуються складністю і багатоплановістю, є одними з ключових в англійській національній картині світу. Вони організують життєвий світ людини, в чому визначають те, як вона сприймає навколишню дійсність. Разом з тим, уявлення про привабливість та непривабливість виступають як оціночні судження про життя в цілому та про людину зокрема.

Висновок до розділу 2

У рамках лінгвокультурологічного підходу, мова розглядається як універсальна форма первинної концептуалізації світу і раціоналізації людського досвіду, виразник і хранитель несвідомого стихійного знання про світ, історична пам'ять про соціально значимі події в людському житті; мова – це дзеркало культури, яке відображає обличчя минулих культур, інтуїції та категорії світоуявлень.

Свого роду ключем, засобом доступу до розуміння культури того чи іншого народу є мовні засоби репрезентації концептів, а саме: лексеми, фразеологізми,

вільні словосполучення, структурні та позиційні схеми пропозицій (синтаксичні концепти), тексти та сукупності текстів.

Концептуальні ознаки «привабливість» - «непривабливість» являють собою опозицію, компоненти якої можуть відноситися один до одного за принципом взаємозумовленості.

Характеристика концептуальних ознак «привабливість» – «непривабливість» багато в чому обумовлена їх представленістю певними лексемами і їх семантичними ознаками. Вивчення лексико-семантичної репрезентації даних концептів дозволяє визначити концептуально значущі характеристики понять «привабливість» - «непривабливість» .

Структурно-семантичний аналіз фразеологічних одиниць, прислів'їв та метафор дозволяє більш повно уявити зміст аналізованих концептів і розкрити їх концептуальні зв'язки.

Проаналізовані дефініції лексем дали змогу визначити смисловий компонент бінарних концептуальних ознак «attractiveness» – «unattractiveness», які включають такі складові елементи: краса, що звертається до почуттів; те на що приємно дивитись; те, що хотілось би мати; здатність притягувати; те на що неприємно дивитись; некрасивий, нудний.

Контекстуальний аналіз імен концепту виявив, що лексеми “attractive” та “unattractive” характеризуються наявністю двох лексико-семантичних варіантів, що дозволять зробити висновок, що понятійний мінімум концепту також має двокомпонентну бінарну структуру: 1) приємний на вигляд чи той, що має приємне звучання - те, на що неприємно дивитися; 2) те, що приваблює інтерес чи приносить задоволення - з відсутністю приємних чи позитивних якостей.

Результати аналізу комбінаторного словника англійської мови показують, що іменник «attractiveness» та прикметник «attractive» вживаються з прикметниками, дієсловами, прислівниками та прийменниками. Ці поєднання додають нові концептуальні ознаки імені досліджуваних концептів.

За результатами вибірки складена картотека лексичних засобів синонімів до лексем «attractiveness», «attractive», «unattractive», що дозволяють визначити додаткові концептуальні ознаки досліджуваних бінарних концептів.

Серед лексичних засобів репрезентації концепту поряд з прямими наявні непрямі (образні) способи номінації, які мають безпосередній зв'язок з досліджуваним концептом. В процесі дослідження були відібрані фразеологізми, паремії та метафори, що вербалізують досліджувані концепти.

РОЗДІЛ 3

АКТУАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ ОЗНАКИ «ПРИВАБЛИВІСТЬ» У СКЛАДІ АНГЛОМОВНОГО КОНЦЕПТУ «ФЕМІНІННІСТЬ» У ТЕКСТАХ СЕСТЕР БРОНТЕ

3.1. Визначення концептуальної ознаки «привабливість» у текстах сестер Бронте

Концептуальна ознака «привабливість» є актуальною, регулярно вербалізованою ознакою, яка характеризується високою номінативною щільністю. До дослідження цієї концептуальної ознаки може бути застосований емпіричний підхід, який враховує досвід взаємодії з навколишнім середовищем і особливості не тільки теоретичного, але й буденного пізнання – когніції [10, с. 19]. Такий метод дослідження є особливо актуальним у цій роботі, оскільки фрейм концептуальної ознаки «привабливість» неминуче виникає у процесі когнітивного розвитку кожної людини [12, с. 65].

Когнітивне моделювання є основним способом репрезентації змістовної структури концептуальної ознаки «привабливість» в мовній свідомості британської мовної спільноти.

Змістові моделі цієї концептуальної ознаки фіксують її домінантні шари та характеристики, які виявляються при аналізі вибірки фрагментів художніх творів, які репрезентують концепт ФЕМІНІННІСТЬ в дискурсі. Формальний рівень моделювання досліджуваної концептуальної ознаки демонструється системною моделлю, представленою сукупністю фреймових структур - шарів.

Концептуальна ознака «привабливість» складається з двох взаємопов'язаних макрошарів «фізична привабливість» (Physical attractiveness) та «духовна привабливість» (Spiritual attractiveness), які, в свою чергу, розпадаються на мікрошари, що містять інформацію про релевантні характеристики предмета оцінки. Структурна модель може бути представлена такою схемою:

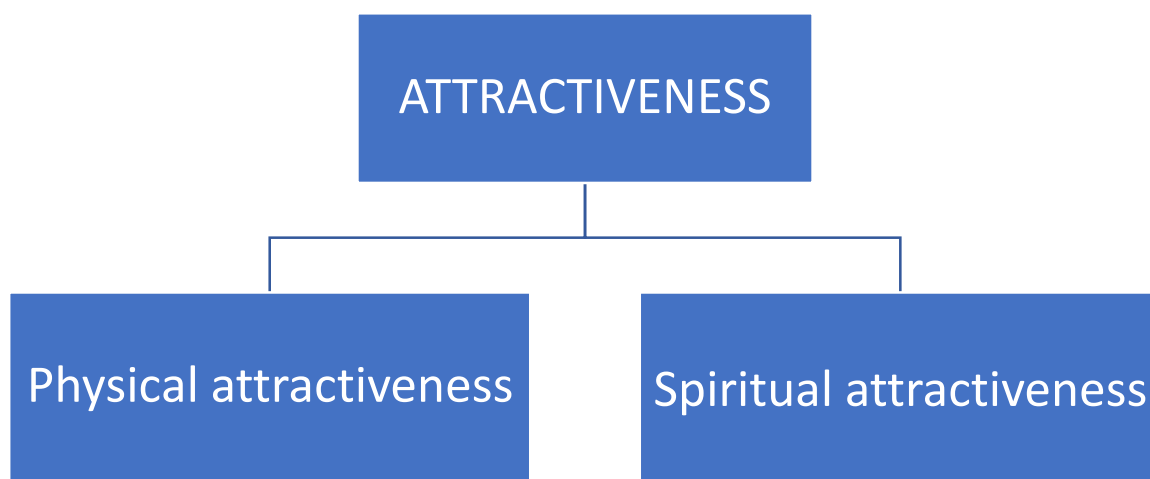

Рис. 3.1. Структурна модель концептуальної ознаки «привабливість» в англійській мові

Макрошар «духовна привабливість» (Spiritual attractiveness) у свою чергу представлений декількома мікрошарами, що відображено в наступній схемі:

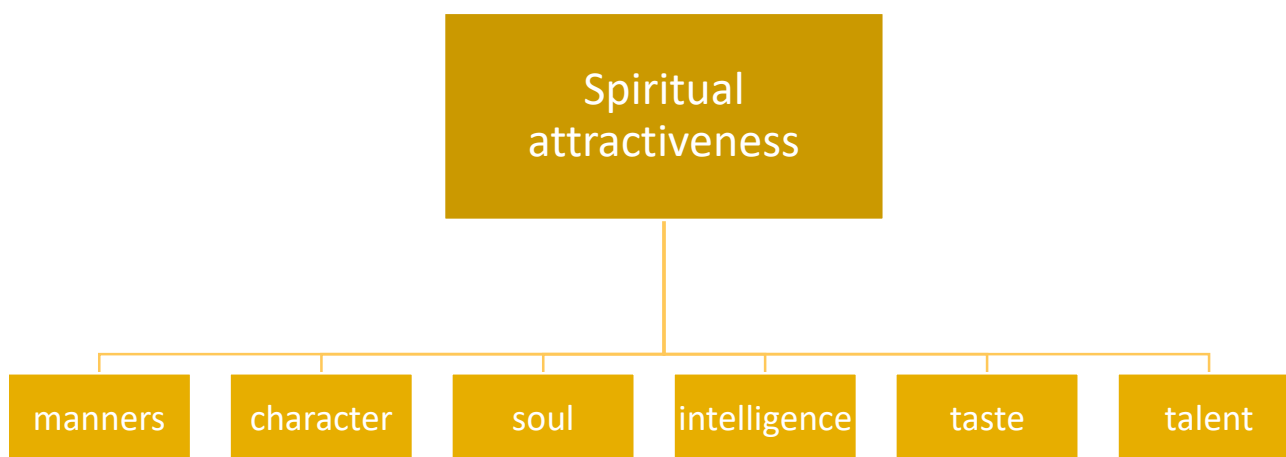

Рис. 3.2. Макрошар «духовна привабливість»

Макрошар «фізична привабливість» (Physical attractiveness) у свою чергу представлений декількома мікрошарами, що відображено в наступній схемі:

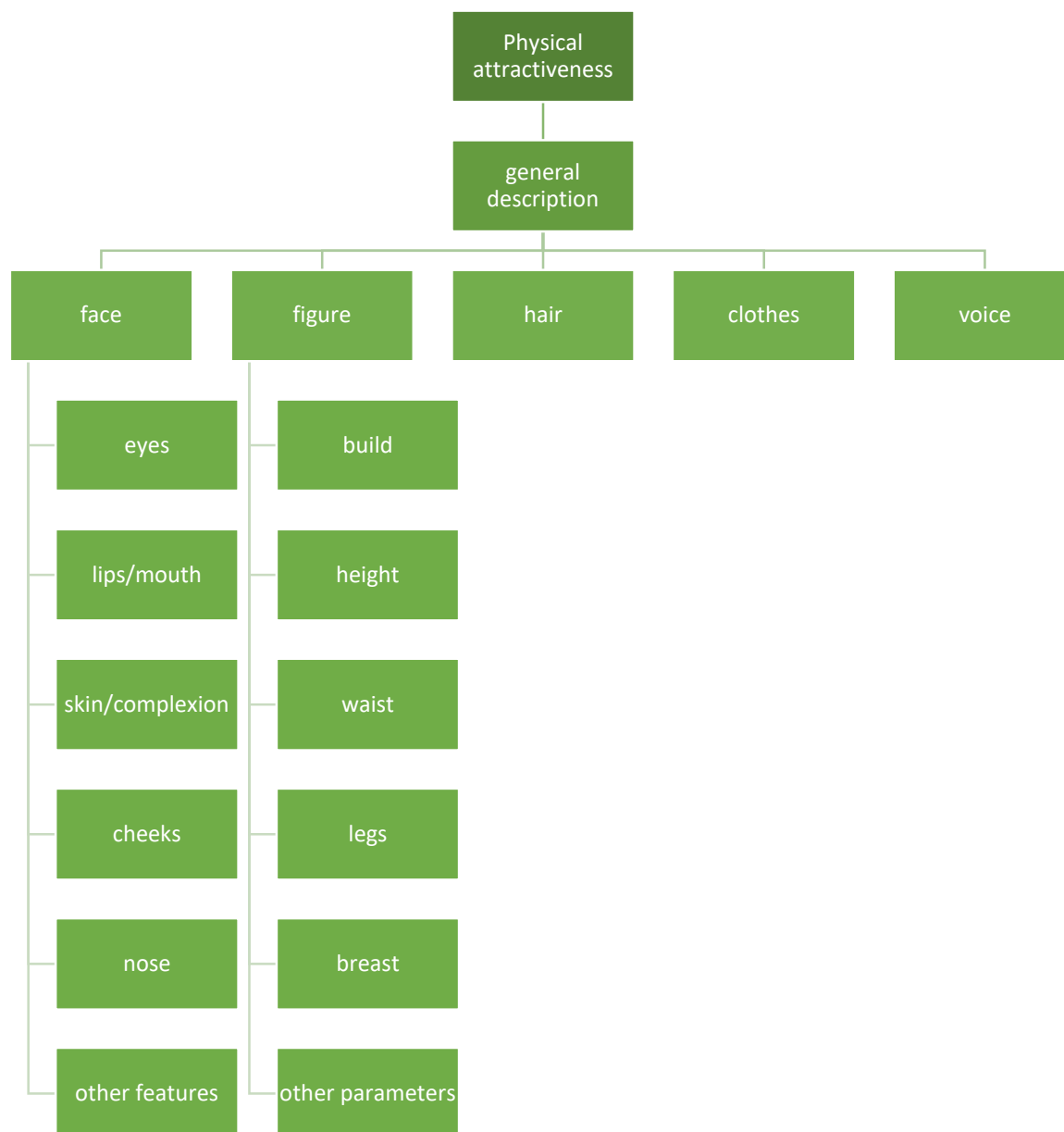

Рис. 3.3. Макрошар «фізична привабливість»

Аналіз показує, що, з точки зору аспекту репрезентації концептуальної ознаки «привабливість», найбільший інтерес представляє опозиція «Physical attractiveness» - «Spiritual attractiveness», що активізує ті сфери концепту, які співвідносяться з індивідом (носієм мовної свідомості) як представником певної статі. Аналіз відібраних творів сестер Бронте показує, що ширше всіх представлена підгрупа оцінки зовнішнього вигляду людини: вона становить 62% від всього корпусу вибірки, тоді як духовна привабливість актуалізується у 38% від усієї вибірки.

Макрошар «фізична привабливість» в межах концепту ФЕМІНІННІСТЬ актуалізований в 905 текстових ілюстраціях, які описують саме жіночу привабливість. Порівняльна кількісна характеристика когнітивних мікрошарів, що репрезентують аналізований макрошар, в романах сестер Бронте, представлена в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

**Кількісна характеристика когнітивних мікрошарів в межах макрошару
«фізична привабливість» в романах Бронте**

№	Когнітивний мікрошар	К-кість слововживань в романах	Процентне співвідношення
1.	Face	426	47
2.	Figure	77	8,5
3.	Clothes	112	12,4
4.	Hair	158	17,5
5.	Voice	132	14,6
	Загальна кількість	905	100%

Висока номінативна щільність когнітивного мікрошару “face” підтримується низкою синонімів: *complexion* «колір обличчя», *countenance* «вираз обличчя», *front* «чоло», *mien* «міна», *outline* «контур», *physiognomy* «фізіономія», *profile* «профіль», *visage* «обличчя». Синонімічний ряд ключової лексеми “face” у романах сестер Бронте є повним та різноманітним:

“...with a very pretty **face**, of that order the French term *minois chiffone*” (JE, p. 260).

“...very nice features, and good, clear **complexion**” (JE, p. 41).

*The first was a tall lady with dark hair, dark eyes, and a pale and large forehead; her figure was partly enveloped in a shawl, her **countenance** was grave, her bearing erect* (JE, p. 76)

“Miss Miller was more ordinary; ruddy in complexion, though of a careworn **countenance**...” (JE, p. 63).

*The maniac bellowed: she parted her shaggy locks from her **visage**, and gazed wildly at her visitors. I recognised well that purple face,—those bloated features. Mrs. Poole advanced (JE, p. 559).*

*I felt that it was correct, but I confess I was not quite indifferent to its import: at eighteen most people wish to please, and the conviction that they have not an **exterior** likely to second that desire brings anything but gratification (JE, p. 172)*

Когнітивний мікрошар “figure” вербалізується у романах Бронте за допомогою низки синонімів: *figure* «фігура», *body* «тіло», *frame* «статура, будова тіла», *shape* «форма», *stature* «статура», *constitution* «конституція, статура», наприклад:

*She might be thirty-nine or forty, and was buxom and blooming as a girl of twenty. Hard, loud, vain and vulgar, her mind and **body** alike seemed brazen and imperishable. (VI, p.46)*

*This question was addressed to an individual who now entered the room, a young girl, wrapped in a winter mantle, the folds of which were gathered with some grace round an apparently slender **figure** (SH, p. 54).*

*Beautiful she looked: so young, so fresh, and with a delicacy of skin and flexibility of **shape** altogether English, and not found in the list of continental female charms (VI, p. 79).*

*Certainly, though the mother had given it her healthy **frame**, her blue eye and ruddy cheek, not from her was derived its moral being (VI, p. 85).*

*They were all three of the loftiest **stature** of women (JE, 325).*

*...her skin was dark and opaque, her hair nearly flaxen; her **constitution** was sound as a bell—illness never came near her;...(JE, p. 61)*

Когнітивний мікрошар “clothes” деталізований за допомогою лексем *clothes* «одяг», *garment* «одяг», *gown* «сукня», *dress* «сукня», *shawl* «шаль», *night-dress* «нічна сорочка», та ін., наприклад:

*Wild men live in these countries, Miss Snowe, who wear **clothes** different from ours: indeed, some of them wear scarcely any **clothes**, for the sake of being cool, you know; for they have very hot weather (VI, p. 26).*

*She folded her **night-dress**, she smoothed the drapery of her couch quite neatly; withdrawing into a corner, where the sweep of the white curtain concealed her, she became still (VI, p. 6).*

*I was one day sitting up-stairs, as usual, hearing the children their English lessons, and at the same time turning a silk **dress** for Madame, ... (VI, p. 68)*

Когнітивний мікрошар “hair” вербалізується у романах Бронте за допомогою низки синонімів: *hair* «волосся», *tresses* «локони», *ringlets* «кучері, локони», *mane* «грива», наприклад:

*Her thick, long **hair** had been partly removed at the beginning of her illness, and now she wore it simply combed in its natural **tresses** over her temples and neck (WH, p. 250).*

*Its owner stood behind; her light, shining **ringlets** blending, at intervals, with his brown looks, as she bent to superintend his studies; and her face - it was lucky he could not see her face, or he would never have been so steady (WH, p. 492)*

Варто зауважити, що лексема “mane” є маскулінно орієнтованою та вживається для опису чоловічого волосся, проте, ми натрапляємо на неї в контексті, який описує божевільну дружину Рочестера Бертю, яка вже мало нагадує жінку, наприклад:

*What it was, whether beast or human being, one could not, at first sight, tell: it grovelled, seemingly, on all fours; it snatched and growled like some strange wild animal: but it was covered with clothing, and a quantity of **dark, grizzled hair**, wild as a **mane**, hid its head and face (JE, p. 559).*

Когнітивний мікрошар “voice” актуалізується у романах Емілі та Шарлотти Бронте за допомогою низки лексем: *voice* «голос», *tone* «тон», *speech* «мовлення, голос», *murmur* «бурмотіння», *whisper* «шепіт», наприклад:

*‘It is to be done on my responsibility,’ she added, in an explanatory **tone** to them, and immediately afterwards left the room (JE, p. 86).*

*‘Well, Linton,’ **murmured** Catherine, when his corrugated brow relaxed, ‘are you glad to see me? Can I do you any good?’ (WH, p. 380)*

*'I didn't!' she cried, recovering her **speech**; 'I did nothing deliberately (WH, p. 113).*

*The kind **whisper** went to my heart like a dagger (JE, p. 120).*

Найбільш значущим мікрошаром виступає сектор “face”, що пояснюється високим ступенем його вербалізації (426 прикладів), а також кількістю представлених підсекторів (*face, eyes, mouth/lips, nose, cheeks, skin/complexion, eyebrows, eyelashes, teeth, forehead, chin, dimples, wrinkles, lines*).

Макрошар «духовна привабливість» межах концепту ФЕМІНІННІСТЬ актуалізований в 549 текстових ілюстраціях, які описують внутрішню жіночу привабливість. Порівняльна кількісна характеристика когнітивних мікрошарів, що репрезентують аналізований макрошар, в романах сестер Бронте, представлена в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

**Кількісна характеристика когнітивних мікрошарів в межах макрошару
«духовна привабливість» в романах Бронте**

№	Когнітивний мікрошар	К-кість слововживань в романах	Процентне співвідношення
1.	character	198	36
2.	soul	72	13,1
3.	intelligence	98	17,8
4.	manners	84	15,3
5.	taste	44	8
6	talent	53	9,6
	Загальна кількість	549	100%

Когнітивний мікрошар “character” вербалізується у романах Бронте за допомогою лексем: character «характер», temper «характер, вдача, темперамент», temperament «темперамент», nature «характер, вдача», trait «риси», quality «якість», humour «гумор», kindness «доброта», honesty «чесність», sincerity «щирість» та ін., наприклад:

*These sudden, dangerous **natures** - sensitive as they are called - offer many a curious spectacle to those whom a cooler **temperament** has secured from participation in their angular vagaries (VI, p. 9).*

*Her reply - not given till after a pause - evinced one of those unexpected turns of **temper** peculiar to her (VI, p. 27).*

*In a pretty **humour** was Mistress Fanshawe; she had found the evening a grand failure: completely upset as to temper, she gave way to the most uncontrolled moroseness as soon as we were seated, and the carriage- door closed (VI, p. 297).*

Когнітивний мікрошар “soul” у межах концепту ФЕМІНІННІСТЬ представлений лексемами: *soul* «душа», *spirit* «душа», *heart* «серце, душа», наприклад:

*She boasted of beautiful paintings of landscapes and flowers by them executed; of songs they could sing and pieces they could play, of purses they could net, of French books they could translate; till my **spirit** was moved to emulation as I listened (JE, p. 41).*

*What a consternation of **soul** was mine that dreary afternoon! (JE, p. 23)*

*How all my brain was in tumult, and all my **heart** in insurrection! (JE, p. 23)*

Когнітивний мікрошар “intelligence” актуалізується у романах Емілі та Шарлотти Бронте за допомогою низки лексем: *intelligence* «розум», *mind* «розум», *wisdom* «мудрість», *wit* «кмітливість», *judgement* «розсудливість», *intellect* «інтелект», наприклад:

*I’ve dreamt in my life dreams that have stayed with me ever after, and changed my ideas: they’ve gone through and through me, like wine through water, and altered the colour of my **mind** (WH, p. 125).*

*Linton denied that people ever hated their wives; but Cathy affirmed they did, and, in her **wisdom**, instanced his own father’s aversion to her aunt (WH, p. 382).*

*Rose was to have a fine, generous soul, a noble **intellect** profoundly cultivated, a heart as true as steel, but the manner to attract was not to be hers (SH, p. 127).*

Когнітивний мікрошар “manners” у межах концепту ФЕМІНІННІСТЬ представлений лексемами: *manners* «манери», *bearing* «поведінка, манера триматися», *behavior* «поведінка», *breeding* «виховання, хороші манери», *conduct* «поведінка», *dignity* «гідність», *courtesy* «ввічливість», наприклад:

*'Catherine!' said Isabella, calling up her **dignity**, and disdaining to struggle from the tight grasp that held her, .. (WH, p. 167)*

*Linton shivered, and glanced at her, half supplicating, half ashamed; but his cousin's patience was not sufficient to endure this enigmatical **behaviour** (WH, p. 426).*

*Peasant girls as they were, they had too much of her own English sensibility to be guilty of the coarse error: they stood round her still, civil, friendly, receiving her slight smiles, and rather hurried efforts to converse, with a good feeling and good **breeding**: the last quality being the result of the first, which soon set her at her ease (SH, p. 253).*

Когнітивний мікрошар "taste" вербалізується лексемами: taste «смак», palate «смак», refinement «витонченість», наприклад:

*'I have called her careless: it is remarkable that her carelessness never compromises her **refinement**; indeed, through this very loophole of character, the reality, depth, genuineness of that **refinement** may be ascertained... (SH, p. 431)*

*Her mouth was very pretty; she had a delicate skin, and a fine flow of brown hair, which she knew how to arrange with **taste**; curls became her, and she possessed them in picturesque profusion (SH, p. 60).*

*The very first scene in 'Coriolanus' came with smart relish to her intellectual **palate**, and still as she read she warmed (SH, p. 73).*

Когнітивний мікрошар "talent" актуалізується у романах Емілі та Шарлотти Бронте за допомогою таких лексем: talent «талант», genius «талант», gift «дар», flair «здатність», skill «вміння», power «влада, можливість, вміння», наприклад:

*Jessy had something of the **genius** of humour in her nature: it was inexpressibly comic to hear her repeating her sire's denunciations in her nervous northern Doric...(SH, p. 332)*

*Jessy, however, was destined to possess, along with sprightly intelligence and vivacious feeling, the **gift** of fascination, the **power** to charm when, where, and whom she would (SH, p. 127).*

Кількісні дані переконливо демонструють, що концептуальний макрошар "Spiritual beauty" вербалізується рідше, ніж концептуальний макрошар "Physical

beauty”, тобто вербалізація позитивної оцінки зовнішнього вигляду значно перевищує випадки вербалізації морально-етичної оцінки.

3.2. Особливості реалізації концептуальної ознаки «жіноча привабливість» у текстах сестер Бронте

Вивчення концептуальної ознаки «привабливість» з позицій когнітивної лінгвістики допомагає зрозуміти, як людина в англomовній картині світу сприймає саму себе, і виявити взаємозв'язок між мовними засобами репрезентації і ментальною сутністю концепту.

Аналіз особливостей вербалізації концептуальної ознаки в романах Емілі та Шарлотти Бронте підтвердив його лексичний характер. М.М. Болдирьов вказує, що зміст концептів, які передаються лексично — окремими словами — постійно змінюється внаслідок глибшого пізнання реалій і відносин дійсності людиною, що є ще одним підтвердженням еволюційної сутності досліджуваного концепту [10, С. 48].

Незначну роль відіграють інтонаційні засоби, які частіше зустрічаються при вираженні негативної оцінки в окличних реченнях: *What a great nose! and what a mouth! and what large prominent teeth! (JE, p. 30)*

Загальна позитивна оцінка зовнішнього вигляду найбільш частотно вербалізується за допомогою таких прикметників, як *beautiful, pretty, handsome, nice-looking, goodlooking, lovely, attractive, appealing, perfect, amazing, gorgeous, magnificent, elegant, ravishing, eye-catching, stunning, dashing great, nice, lovely, well, bonny* та іменників *beauty, belle, attractiveness, elegance, grace* та ін., наприклад:

‘There are Mrs. Eshton and her three daughters—very elegant young ladies indeed; and there are the Honourable Blanche and Mary Ingram, most beautiful women, I suppose: indeed I have seen Blanche, six or seven years since, when she was a girl of eighteen (JE, 300).

*I was about again to revert to the probability of a union between Mr. Rochester and the **beautiful** Blanche; but Adele came in, and the conversation was turned into another channel (JE, p. 302).*

*'It is strange,' pursued he, 'that while I love Rosamond Oliver so wildly—with all the intensity, indeed, of a first passion, the object of which is **exquisitely beautiful, graceful, fascinating**—I experience at the same time a calm, unwarped consciousness that she would not make me a good wife; that she is not the partner suited to me; that I should discover this within a year after marriage; and that to twelve months' rapture would succeed a lifetime of regret. This I know.'* (JE, p. 715)

*She had evidently been a **handsome woman**, and was **well preserved** still (JE, p. 325).*

*As to their women, it is a little different: they cultivate **beauty** from childhood upwards, and may by care and training attain to a certain degree of excellence in that point, just like the oriental odalisques (PR, p. 17).*

Аналіз вибірки дозволяє виділити окремі мікрошари концептуальної знаки «привабливість», представлені інформацією про певні частини тіла, що підлягає оцінці. До таких ми відносимо: **face, figure, clothes, hair, voice**, наприклад:

*The auburn head and bright flushed **face** vanished, - the door shut peremptorily. She was stunned (VI, p. 23).*

*I followed the portress, and descending a step, and making a turn, I found myself in a sort of corridor; a side-door opened, Mdlle. Reuter's little **figure**, as graceful as it was plump, appeared (PR, p. 61).*

*She has her meals, her liberty, a good house to live in, and good **clothes** to wear, as usual: a while since that sufficed to keep her handsome and cheery, and there she sits now, a poor little, pale, puling chit enough (SH, p. 155).*

*I remember the master, before he fell into a doze, stroking her bonny **hair** - it pleased him rarely to see her gentle - and saying, 'Why canst thou not always be a good lass, Cathy?' (WH, p. 67)*

*She keeps her dark old manor-house light and bright with her cheery presence: the gallery, and the low-ceiled chambers that open into it, have learned lively echoes from her **voice** ...*(SH, p. 315)

Мікрошар **face** деталізується за допомогою таких додаткових шарів як **eyes, smile, features, skin, complexion, lips**, які часто актуалізуються в аналізованих романах, наприклад:

*The fixed and heavy gaze swum, trembled, then glittered in fire; the small, overcast brow cleared; the trivial and dejected **features** lit up; the sad countenance vanished, and in its place appeared a sudden eagerness, an intense expectancy* (VI, p. 9)

*How, with the tintless pallor of her **skin** and the classic straightness of her lineaments, she managed to look sensual, I don't know* (PR, p. 64).

*I was sweeping the hearth, and I noticed a mischievous **smile** on her lips* (WH, p. 166).

Додаткові шари **nose, mouth, teeth, eyebrows, eyelashes, forehead** менш активно об'єктивуються в дискурсі в романах обох сестер, наприклад:

*The Dowager might be between forty and fifty: her shape was still fine; her hair (by candle-light at least) still black; her **teeth**, too, were still **apparently perfect**.* (JE, p. 326)

*...and her face, naturally pale as marble, appeared to be assuming also the coldness and fixity of that material; especially her **mouth**, closed as if it would have required a sculptor's chisel to open it, and her brow settled gradually into petrified severity* (JE, p. 116).

*She has long **eyelashes**: their shadow seems to rest where she gazes, and to instil peace and thought* (SH, p. 474).

Додаткові шари **dimples, wrinkles, lines**, що описують зовнішність персонажа, є досить рідкісними у романах, наприклад:

*She answered it with a second laugh, and laughter well became her youth, her roses, her **dimples**, her bright eyes.* (JE, p. 697)

*We may, perhaps, succeed in restoring her to them, if she is not obstinate: but I trace **lines** of force in her face which make me sceptical of her tractability (JE, p. 649).*

Мікрошар **figure** деталізується за допомогою таких додаткових шарів як **legs, height, waist, breast, chest, shoulders**, наприклад:

*Her hair was always dusk as night, and fine as silk; her neck was always fair, flexible, polished - but both have now a new charm: the tresses are soft as shadow, the **shoulders** they fall on wear a goddess-grace (SH, p. 511).*

*The first woman's **breast** that heaved with life on this world yielded the daring which could contend with Omnipotence: the strength which could bear a thousand years of bondage, ...(SH, p. 260)*

*Her figure shared in this beneficial change; it became rounder, and as the harmony of her form was complete and her stature of the graceful middle height, one did not regret (or at least I did not regret) the absence of confirmed fulness, in contours, still slight, though compact, elegant, flexible - the exquisite turning of **waist**, wrist, hand, foot, and ankle satisfied completely my notions of symmetry, and allowed a lightness and freedom of movement which corresponded with my ideas of grace (PR, p. 116).*

Додаткові шари **wrist, feet, ankle, arms, fingers** рідше актуалізуються у романах Бронте, наприклад:

*A professor does not meet his pupil to see her dressed in satin and muslin, with hair perfumed and curled, neck scarcely shaded by aerial lace, round white **arms** circled with bracelets, feet dressed for the gliding dance (PR, p. 91).*

*...for she mesmerized me by the grace and alertness of her action - by the deft, cleanly, and even decorative effect resulting from each touch of her slight and fine **fingers**;...(PR, p. 137)*

При дослідженні специфіки вербалізаторів макрошару «Physical attractiveness» нами була відзначена наступна тенденція. При активізації мікрошарів, представлених інформацією про певну частину тіла, що підлягає оцінці, вербалізаторами концептуальної ознаки «привабливість» можуть ставати лексичні одиниці, які не мають у своїй семантиці компонента «attractiveness». Так,

наприклад, прикметники *long, blond, white* та ін. не несуть в собі оціночного значення. Однак вони можуть придбати смислову конотацію оцінковості в певних поєднаннях - *long legs, blonde hair, white smile*, так як довгі ноги, світле волосся та сліпучо-біла усмішка відповідають існуючим в англomовному суспільстві канонам краси. І, навпаки, короткі ноги вважаються непривабливими, наприклад:

*But Hannah, poor woman! could not stride the drifts so well as I: her **legs are not quite so long**: so I must e'en leave you to your sorrows. Good-night.* (JE, p. 733).

До того ж, словосполучення *yellow hair*, яке, здавалося б, викликає негативні асоціації, у певних контекстах наділене ознакою привабливості, наприклад:

*Does it lie all in your **beauty** - your pink and white complexion, and your **yellow hair**?* (VI, p. 135)

Таким чином, можна констатувати, що ступінь оцінковості лексичної одиниці визначається контекстом та її сполучуваністю з іншими лексичними одиницями.

Необхідно відзначити, що при вербалізації концептуальної ознаки «привабливість» дуже часто активуються два і більше концептуальних мікрошари, тобто подається комплексний опис зовнішності людини, що підтверджує тісний взаємозв'язок концептуальних шарів:

*Mary had a milder and more open countenance than Blanche; **softer features** too, and a **skin some shades fairer** (Miss Ingram was dark as a Spaniard)—but Mary was **deficient in life: her face lacked expression, her eye lustre**; she had nothing to say, and having once taken her seat, remained **fixed like a statue in its niche**. The sisters were both **attired in spotless white*** (JE, p. 327)

Варто зауважити, що сестри Бронте зосереджують більше уваги на детальному описі обличчя та волосся, тоді як опис фігури, голосу та одягу є опціональним.

Аналіз вибірки з романів сестер Бронте дозволяє виділити такі компоненти (мікрошари) макрошару «Spiritual attractiveness», що міститься в англomовній свідомості: **character, soul, intelligence, manners, taste, talent**, наприклад:

*I don't think she can ever have been pretty; but, for aught I know, she may possess **originality and strength of character** to compensate for the want of personal advantages. Mr. Rochester is an amateur of the decided and eccentric: Grace is eccentric at least (JE, p. 296).*

*By that time her ankle was thoroughly cured, and her **manners** much improved (WH, p. 81).*

*In Miss Keeldar's acquaintance, I esteem myself most fortunate: her **talents** and her really sweet disposition have rendered my office easy to me; ... (SH, p. 307)*

*Whether this particular young lady was of the sort that can the most safely be left unwatched, I do not know: or, rather did not then know; but it soon appeared that the dignity of solitude was not to her **taste** (VI, p. 48).*

*He sometimes fears she will not live, so bright are the sparks of **intelligence** which, at moments, flash from her glance and gleam in her language (SH, p. 121)*

Загальними вербалізаторами описуваного макрошару можуть виступати такі загальнооцінні лексеми *perfect, good, wonderful, sweet, excellent, magnanimous, delightful, terrific*, і т.ін.

Аналіз також показує, що кожен мікрошар також описується як загальними лексемами, так і окремими лексемами, характерними для кожного мікрошару. Так, мікрошар «манери» (*manners*) описується прикметниками *beautiful, charming, excellent, good, impeccable, nice, perfect, soft, gentle*, наприклад:

*Miss Helstone, she fancied, had too pretty a face, **manners** and voice too **soft**, to be anything out of the common way in mind and attainments; ... (SH, p. 181)*

*Sylvie was **gentle in manners**, intelligent in mind; she was even sincere, as far as her religion would permit her to be so, but her physical organization was defective; ... (PR, p. 78)*

*Latterly, he had often worked at Fieldhead; Miss Keeldar's frank, **hospitable manners** were perfectly charming to him (SH, p. 261).*

Мікрошар «душа» (*soul*) актуалізується за допомогою прикметників *good, simple, dear, gentle, kind, kindly, sensitive, brave, romantic, gleeful*, наприклад:

*It was an honest, **gleeful little soul**: a passionate, warm-tempered, bustling creature it was too, and of the sort likely to blunder often into perils and difficulties (VI, p. 85).*

Мікрошар «характер» (character) описується прикметниками *good, excellent, exemplary, impeccable, generous, gentle, likeable, lovable, lively, real, enigmatical*, наприклад:

*I hardly heard Mrs. Fairfax's account of the curtain conflagration during dinner, so much was I occupied in puzzling my brains over the **enigmatical character** of Grace Poole, ... (JE, p. 294)*

Мікрошар «розум» (intelligence) актуалізується за допомогою поєднання іменника "intelligence" та прикметників *acute, considerable, great, high, quick, sprightly*, наприклад:

*Jessy, however, was destined to possess, along with **sprightly intelligence** and vivacious feeling, the gift of fascination, the power to charm when, where, and whom she would (SH, p. 127).*

Мікрошар «смак» (taste) описується прикметниками *excellent, exquisite, good, great, impeccable, elegant*, наприклад:

*It is certain, at least, that ladies remarkable for the opposite qualities of beauty, lively bearing, and **elegant taste** in attire, were not often favoured with her approbation (SH, p. 324).*

Мікрошар «талант» (talent) актуалізується за допомогою поєднання іменника "talent" та прикметників *considerable, enormous, exceptional, extraordinary, formidable, genuine, distinguished, great, major, outstanding, prodigious, rare, real, remarkable, special, tremendous, undoubted, unique, inborn, innate, natural*, наприклад:

*'Another word,' she said, with softness: 'Mdlle. Henri has not received a regular education; perhaps her **natural talents** are not of the highest order: but I can assure you of the excellence of her intentions, and even of the amiability of her disposition (PR, p. 89).*

*'Miss Hardman, my love, was a very strong-minded young lady, of most **distinguished talents**: the aristocracy are decidedly a very superior class, you know - both physically, and morally, and mentally...(SH, p. 308)*

Аналіз вибірки з романів сестер Бронте показує, що макрошар «Spiritual attractiveness» вербалізується за допомогою лексем з більш конкретним значенням, без поєднання з лексемами-номінаціями мікрошарів *character, soul, intelligence, manners, taste, talent*. Ці лексеми включають прикметники *honest, well-bred, polite, gentle, frank, loyal, noble, witty, sprightly, dashing, original, accomplished*, та ін.:

*Mr Yorke, as a general rule, was, when young, noted for his preference of **sprightly and dashing women**: a showy shape and air, a **lively wit**, a **ready tongue**, chiefly seemed to attract him (SH, p. 40).*

*He must love such a handsome, **noble, witty, accomplished lady**; and probably she loves him, or, if not his person, at least his purse (JE, p. 380).*

*If he liked the majestic, she was the very type of majesty: then she was **accomplished, sprightly**. Most gentlemen would admire her, I thought; and that he DID admire her, I already seemed to have obtained proof: to remove the last shade of doubt, it remained but to see them together (JE, p. 327).*

*...Mary Ann Wilson; a shrewd, observant personage, whose society I took pleasure in, partly because she was **witty and original**, and partly because she had a manner which set me at my ease (JE, p. 144).*

Характерною особливістю романів сестер Бронте є опис зовнішнього вигляду, що відображає внутрішні якості людини, наприклад:

*Her present **countenance had a wild vindictiveness** in its **white cheek**, and a **bloodless lip** and **scintillating eye**; and she retained in her closed fingers a portion of the locks she had been grasping (WH, p. 255).*

Обличчя, яке не виражає ніяких емоцій, незмінно порівнюється з маскою, як, наприклад, в наведеній нижче поширеній метафорі:

*I looked up at — a black pillar! — such, at least, appeared to me, at first sight, the straight, narrow, sable-clad shape standing erect on the rug: the grim face at the top was like a **carved mask**, placed above the shaft by way of capital. ... (JE, p. 8)*

Отже, однією з релевантних ознак обличчя є його здатність відображати характер (good-natured «добросердий», mild «м'який»), інтелект людини (intelligent «розумний»), свідчити про її походження (noble «благородний», to stamp a patent of nobility «відзначити рисами аристократизму»).

3.3. Окреслення гендерних особливостей концептуальної ознаки «привабливість» у романах сестер Бронте

Існуючі в свідомості гендерні стереотипи визначають сприйняття і оцінку зовнішності та внутрішнього наповнення людини. Низка позитивно оцінюваних ознак портрета чоловіки і жінки збігається з ознаками маскулінності і фемінінності. Відсутність прийнятих гендерних ознак зовнішності отримують негативне або нейтральне емоційне забарвлення [35]. С. Степанов зазначає, що об'єктом міркувань про красу є, перш за все, краса жіноча. Краса ніколи не вважалася гідністю чоловіка [65].

Ступінь привабливості представників протилежної статі залежить від ступеня вираженості статевих відмінностей; чим яскравіше вони виражені, тим привабливішим нам уявляється людина. Так, привабливий чоловік - високий, міцної статури, а жінка - тендітна, струнка, наприклад:

*I remember her as a **slim** young **woman**, with black hair, dark eyes, very nice features, and good, clear complexion... (JE, p. 49)*

*She was **slender**, and apparently scarcely past girlhood: an admirable form, and the most exquisite little face that I have ever had the pleasure of beholding; ... (WH, p. 15).*

Критерії чистоти, здоров'я і молодості є основоположними при винесенні естетичної оцінки фізичних властивостей. Наявність цих трьох умов, які

знаходять відображення в зовнішності жінки, дозволяє визнати її красивою, наприклад:

*Catherine had reached her full height; her figure was **both plump and slender**, elastic as steel, and her whole aspect **sparkling with health** and spirits (WH, p. 346).*

Основна відмінність в красі чоловіків і жінок, на думку Н.Д. Арутюнової полягає в тому, що «краса чоловіків більш функціональна: в ній домінують риси борця, глави, голови і сильної особистості. Він вибирає предмет любові. Краса жінки орієнтована саме на момент вибору: вона повинна перемогти суперниць на «ярмарку наречених». Вона повинна бути приваблива» [3, с. 23]. Для жінки краса є засобом самовираження:

*She was **pretty** too, if my recollections of her face and person are correct. I remember her **as a slim young woman**, with **black hair**, **dark eyes**, **very nice features**, **and good, clear complexion**; ... (JE, p. 49).*

Зовнішність займає місце в ядрі концепту ФЕМІНІННІСТЬ і на периферії в структурі концепту МАСКУЛІННІСТЬ [53].

І.С. Черкасова, вивчаючи етнокультурні особливості ціннісних домінант авторів оголошень про знайомство зазначає, що приваблива зовнішність, поряд з позитивними рисами характеру представляє цінність, є найбільш значущою якістю для жінки, і зазначає існування гендерних відмінностей ціннісних домінант [71, с. 17].

Так, при описі жінок частіше, ніж при описі чоловіків, звертається увага на зовнішню привабливість, ніжність, наприклад:

*Mrs. Dean raised the candle, and I discerned a **soft-featured face**, exceedingly resembling the young lady at the Heights, but more pensive and amiable in expression. It formed a **sweet picture** (WH, p. 103).*

Одна з постійних асоціацій у свідомості англійців XIX ст. простежується в межах мікрошару “cheeks”, а саме привабливість і краса жінок асоціюється з «рожевими», «рум’яними» щічками; тоді як бліде обличчя вважається непривабливим, наприклад:

*Her beauty, her **pink cheeks** and golden curls, seemed to give delight to all who looked at her, and to purchase indemnity for every fault (JE, p. 21).*

*Miss Temple had looked down when he first began to speak to her; but she now gazed straight before her, and her **face**, naturally **pale** as marble, appeared to be assuming also the coldness and fixity of that material; especially her mouth, closed as if it would have required a sculptor's chisel to open it, and her brow settled gradually into petrified severity (JE, p. 116).*

*I was still listening in thought to her well-remembered tones—still picturing her **pale** and spiritual aspect, **her wasted face** and sublime gaze, as she lay on her placid deathbed, and whispered her longing to be restored to her divine Father's bosom—when a feeble voice murmured from the couch behind: 'Who is that? (JE, p. 452)*

Результати контекстуального аналізу дозволили виявити таку ознаку досліджуваного концептуального шару "forehead", що становить його інтерпретаційний шар «лоб - це частина обличчя людини, на яку поширюється естетична оцінка». Причому, красивим вважається високий і широкий лоб. Можна зробити висновок, що в британській мовній спільноті естетична привабливість високого широкого чола обумовлена передбачуваними внутрішніми якостями людини (великими інтелектуальними здібностями), наприклад:

*Next morning, Miss Scatterd wrote in conspicuous characters on a piece of pasteboard the word 'Slattern,' and bound it like a phylactery round Helen's **large, mild, intelligent, and benign- looking forehead** (JE, p. 137).*

У мікрошарі "eyes" реалізовано поєднання «форми» та «змісту». Так, англійці вважають привабливими великі чорні/карі очі, в яких може відображатися характер та внутрішні якості людини:

*...**brown eyes** with a benignant light in their irids, and a fine penciling of long lashes round" (JE, p.69).*

*'Jane, you look **blooming, and smiling, and pretty,**' said he: '**truly pretty** this morning. Is this my pale, little elf? Is this my mustard-seed? This little **sunny-faced girl** with the dimpled cheek and **rosy lips**; the **satin-smooth hazel hair**, and **the radiant***

hazel eyes?' (*I had green eyes, reader; but you must excuse the mistake: for him they were newdyed, I suppose.*)(JE, p. 491)

*They woke, they kindled: first, they glowed in the bright tint of her cheek, which till this hour I had never seen but pale and bloodless; then they shone in **the liquid lustre of her eyes**, which had suddenly acquired a beauty more singular than that of Miss Temple's—a beauty neither of fine colour nor long eyelash, nor pencilled brow, but of **meaning, of movement, of radiance*** (JE, p. 136).

Блакитний (синій) колір очей отримує позитивну естетичну оцінку в наступному прикладі:

*This was a full-blown, very plump damsel, fair as waxwork, with handsome and regular features, languishing **blue eyes**, and ringleted yellow hair* (JE, p. 434).

Естетична оцінка рота і губ жінки виноситься у відповідності з наступними фізичними параметрами «розмір» (small), «форма» (full), «блиск» (well-moistened). Параметр «колір губ» також є релевантним при розгляді жіночої зовнішності, наприклад:

*Shirley bent towards her, almost touched her ear with her **rosy lips**, and whispered with a musical softness that often characterised her tones, when what she said tended even remotely to stir some sweet secret source of feeling in her heart - ...*(SH, p. 248).

*'Jane, you look blooming, and smiling, and pretty,' said he: 'truly pretty this morning. Is this my pale, little elf? Is this my mustard-seed? This little sunny-faced girl with the dimpled cheek and **rosy lips**; the satin-smooth hazel hair, and the radiant hazel eyes?'* (*I had green eyes, reader; but you must excuse the mistake: for him they were newdyed, I suppose.*)(JE, p. 492)

Привабливим вважається маленький жіночий ротик, тоді як широкий рот є, навпаки, недоліком, наприклад:

*'What! Bob, if you married an honest good-natured, and wealthy lass, though a little hard-favoured, couldn't you put up with the high cheek-bones, the rather **wide mouth**, and reddish hair?'* (SH, p. 135)

Мікрошар “hair” характеризується постійною ознакою довгого, темного, пишного, кучерявого та блискучого волосся:

*Lady Lynn was a large and stout personage of about forty, very erect, very haughty-looking, richly dressed in a satin robe of changeful sheen: her **dark hair shone glossily** under the shade of an azure plume, and within the circlet of a band of gems (JE, p. 326).*

*“... on each of her temples her **hair**, of a very **dark brown**, was clustered in round curls” (JE, p. 69)*

*...her **long hair** loosened and falling **thick, soft, and wavy** to her waist;...(SH, p. 80)*

*Her mouth was very pretty; she had a delicate skin, and a **fine flow of brown hair**, which she knew how to arrange with taste; curls became her, and she possessed them in picturesque profusion (SH, p. 60).*

Аналіз контекстів показує, що довге, кучеряве та світле волосся також наділене ознакою привабливості у творах сестер Бронте, наприклад:

*It formed a sweet picture. The **long light hair** curled slightly on the temples; the eyes were large and serious; the figure almost too graceful (WH, p. 104).*

*‘I’m not envious: I never feel hurt at the brightness of Isabella’s **yellow hair** and the whiteness of her skin, at her dainty elegance, and the fondness all the family exhibit for her (WH, p.155).*

*She was the most winning thing that ever brought sunshine into a desolate house: a real beauty in face, with the Earnshaws’ handsome dark eyes, but the Lintons’ fair skin and small features, and **yellow curling hair** (WH, p. 302).*

Когнітивний мікрошар “figure” також характеризується високим ступенем його вербалізації.

*“The Dowager might be between forty and fifty: her **shape was still fine**; Most people would have termed her a splendid woman of her age: and so she was, no doubt, physically speaking” (JE, p. 260 – 261).*

*Mrs. Colonel Dent was less showy; but, I thought, more **lady-like**. She had a **slight figure**, a pale, gentle face, and fair hair. Her black satin dress, her scarf of rich*

foreign lace, and her pearl ornaments, pleased me better than the rainbow radiance of the titled dame. (JE, p. 326)

*“...but Blanche **was moulded like a Dian**” (JE, p. 261).*

У романах Емілі та Шарлотти Бронте реалізовується велика кількість лексем та словосполучень, які описують привабливу постать жінки: «висока», «гарна постава», «пишний стан», «величність постаті», «показна жінка». Високою частотністю в романах також характеризується зовнішня оцінка привабливості, виражена численними епітетами: «молода», «елегантна», «прекрасна», «родовита», «пишна», «квітуча»:

*“Seen now, in broad daylight, she looked **tall, fair, and shapely**” (JE, p. 69).*

*“There are Mrs. Eshton and her three daughters—**very elegant young ladies** indeed; and there are the Honourable Blanche and Mary Ingram, **most beautiful women**, I suppose”(JE, p.240 -241).*

*“Their collective appearance had left on me an impression of **high-born elegance**, such as I had never before received” (JE, p.254).*

Яскравим прикладом вербалізації концептуальної ознаки привабливої жінки у романі може слугувати ставлення головної героїні до своєї зовнішності:

“ ...ever wished to look as well as I could, and to please as much as my want of beauty would permit; I sometimes wished to have rosy cheeks, a straight nose, and small cherry mouth; I desired to be tall, stately, and finely developed in figure”(JE, p.150).

Непривабливими ж, навпаки, вважаються жінки «малі», «невисокі», з «неправильними», «дрібними», «грубими» рисами обличчя, дуже «худі» або ж занадто «огрядні», з «гладким довгим» волоссям, «непоказні», з «простодушними» манерами, скромно вдягнені:

*“Amy, was rather **little**: naive, and child-like in face and manner, and **piquant in form**” (JE, p. 260).*

*“...one very tall, almost as tall as Miss Ingram—very **thin** too, with a sallow face and severe mien. There was something ascetic in her look, which was augmented by the*

extreme plainness of a straight-skirted, black, stuff dress, hair combed away from the temples” (JE, p. 347).

*But, having reached this point of conjecture, Mrs. Poole’s **square, flat figure,** and **uncomely, dry, even coarse face,** recurred so distinctly to my mind’s eye, that I thought, ‘No; impossible! my supposition cannot be correct (JE, p. 296).*

*She was a **big woman,** in stature almost equalling her husband, and **corpulent** besides: she showed virile force in the contest— more than once she almost throttled him, athletic as he was (JE, p. 560).*

Цікавим мікрошаром є “clothes”, адже на думку англійців привабливою можна вважати жінку, вдягнену в пишну білу сукню, тоді як скромний одяг темних кольорів має непривабливий вигляд. В романі представлено низку прикладів, коли зовнішність можна покращити, вдягнувши гарні модні сукні і при цьому підкреслити велич жіночої постаті:

*“Some of them were very tall; many were **dressed in white;** and all had a sweeping amplitude of array that seemed to **magnify their persons** as a mist magnifies the moon” (JE, p. 259).*

*Her **style of dress announced taste** in the wearer - very unobtrusive in fashion, far from costly in material, but suitable in colour to the fair complexion with which it contrasted, and in make to the slight form which it draped (SH, p. 60).*

Підсумком образу привабливої жіночої зовнішності можна вважати наступний уривок з роману «Джейн Ейр», в якому привабливість актуалізується у словосполученнях «великі, темні очі», «довгі, темні вії», «тонко окреслені брови», «біле, гладке чоло», «гладенькі свіжі щічки», «здорові, червоні губи гарної форми», «бездоганні блискучі зуби», «маленьке підборіддя з ямкою», «пишні та розкішні локони». Усі ці параметри складають «ідеал краси» у свідомості англомовного соціуму:

*...the young girl had regular and delicate lineaments; **eyes** shaped and coloured as we see them in lovely pictures, **large, and dark,** and full; the **long and shadowy eyelash** which encircles a fine eye with so soft a fascination; the **pencilled brow** which gives such clearness; the **white smooth forehead,** which adds such repose to the livelier*

*beauties of tint and ray; the **cheek oval, fresh, and smooth**; the **lips, fresh too, ruddy, healthy, sweetly formed**; the even and **gleaming teeth without flaw**; the **small dimpled chin**; the ornament of **rich, plenteous tresses**—all advantages, in short, which, combined, realise the **ideal of beauty**, were fully hers (JE, p. 695).*

Характерною особливістю романів сестер Бронте є опис привабливої зовнішності жінки за допомогою використання різноманітних номінацій кольору. Для зображення кольору волосся, обличчя, очей, шкіри, рота (губ) та щік кольорова палітра розподілена за такими параметрами:

— за кольором металів: golden «золотий»;

*...small features, very fair; flaxen **ringlets**, or rather **golden**, hanging loose on her delicate neck ... (WH, p. 15)*

— за кольором дорогоцінних каменів: jetty, «чорний, як смола» (від jet «агат»);

*She wore an amber-coloured flower, too, in her hair: it contrasted well with the **jetty mass of her curls** (JE, p. 301)*

— за кольором природних матеріалів: black as a crock «чорний як сажа», ebon «чорний» (від ebon «ебенове, чорне дерево»), ivory «кольору слонової кістки», pale as marble «блідий, як мармур», pale as a white stone «блідий, як білий камінь»,

*...bridling her **neck of ivory**, and curling her lip of carmine, if he encountered her glance, one minute; and the next submitting to the grave rebuke of his eye, with as much contrition as if he had the power to inflict penalties in case of contumacy (SH, p. 389).*

— за кольором рослин: cherry «вишневий», chestnut «каштановий», flaxen «солом'яно-жовтий» (від flax «льон»), hazel «коричневий», olive «оливковий», pure hues of rose and lily «чисті відтінки кольору троянд і жасмину»;

*She had then on a dark-blue silk dress; her arms and her neck were bare; her only ornament was her **chestnut tresses**, which waved over her shoulders with all the wild grace of natural curls (JE, p. 706).*

*One single white hair streaked her **nut-brown tresses**; she plucked it out with a (VI, p. 94) .*

— за кольором тварин: raven-black «кольору воронячого крила».

*Caroline was little, though evidently full grown; **raven-black hair**, very dark eyes, absolutely regular features, with a colourless olive complexion,...*(PR, p. 64)

Іншою особливістю творчого методу сестер Бронте є деталізація зовнішності жіночих персонажів, наприклад:

*Koslow sits another young lady by name Adele Dronsart: this is a Belgian, rather **low of stature**, in form **heavy**, with **broad waist**, **short neck and limbs**, **good red and white complexion**, **features well chiselled and regular**, **well-cut eyes of a clear brown colour**, **light brown hair**, **good teeth**, age not much above fifteen, but as full-grown as a stout young Englishwoman of twenty. This portrait gives the idea of a somewhat dumpy but **good-looking damsel**, does it not?* (PR, p. 77)

Варто зауважити, що інколи непоказна зовнішність описується письменницями як не цілком неприваблива, наприклад:

*She is eighteen years of age, and has been sent to Brussels to finish her education; she is of **middle size**, **stiffly made**, **body long**, **legs short**, bust much developed but **not compactly moulded**, **waist disproportionately compressed** by an inhumanly braced corset, dress carefully arranged, **large feet** tortured into small bottines, **head small**, **hair smoothed, braided, oiled**, and **gummed to perfection**; **very low forehead**, **very diminutive** and vindictive **grey eyes**, somewhat **Tartar features**, rather **flat nose**, rather **high-cheek bones**, yet the **ensemble not positively ugly**; tolerably **good complexion*** (PR, p. 76).

Особливої уваги заслуговує значна кількість авторських порівнянь в межах когнітивного оціночного шару «attractiveness», що привертає увагу до загальних ознак привабливості:

*“This was a damsel, **fair as waxwork**”* (JE, p.347).

*“If he liked the majestic, she was the **very type of majesty**...”* (JE, p. 262).

*The second, Louisa, was taller and more **elegant in figure**; with a **very pretty face**, of that order the French term minois chiffone: both sisters **were fair as lilies**.* (JE, p. 325)

Blanche and Mary were of equal stature,—**straight and tall as poplars** (JE, p. 326)

She had a pale face, **hair like night**, broad strong eyebrows, decided features, and a dark, mutinous, sinister eye (VI, p. 73)

Her unfaded hair, her eye with its temperate blue light, her **cheek with its wholesome fruit-like bloom** - these things pleased in moderation, but with constancy (VI, p. 93).

Catherine had reached her full height; her **figure** was both plump and slender, **elastic as steel**, and her whole aspect sparkling with health and spirits (WH, p. 346).

Her skin was perfectly fair, the **neck and hands veined finely like the petals of a flower**; a thin glazing of the ice of pride polished this delicate exterior, and her lip wore a curl -...(VI, p. 242)

Душевна привабливість жінки описана у романах Шарлотти та Емілі Бронте в межах усіх шести мікрошарів - character, soul, intelligence, manners, taste, talent.

Привабливі характеристики жінки як партнера по життю, другої половинки в очах чоловіка – це чистота, скромність та мудрість, наприклад:

Bertha, like a dutiful child, copied her parent in both points. I had a charming partner—**pure, wise, modest**: you can fancy I was a happy man. I went through rich scenes! Oh! my experience has been heavenly, if you only knew it!(JE, p. 557)

До того ж вона має мати різноманітні таланти та здібності, наприклад:

She played: her **execution was brilliant**; she sang: her voice was fine; she talked French apart to her mamma; and she **talked it well, with fluency and with a good accent**. (JE, p. 327)

‘And Miss Ingram: what sort of a voice had she?’ ‘A very rich and powerful one: she **sang delightfully**; it was a treat to listen to her;—and she played afterwards. I am no judge of music, but Mr. Rochester is; and I heard him say her **execution was remarkably good**.’ ‘And this **beautiful and accomplished lady**, she is not yet married?’ (JE, p. 301)

Окрім мудрості та щирості, жіночі персонажі в романах характеризуються як привабливі, якщо їхні манери є вишуканими, благородними, спокійними та лагідними, наприклад:

*...still she did not resemble her: for she could be **soft and mild** as a dove, and she had a **gentle voice** and **pensive expression**...*(WH, p. 302)

*Sylvie was **gentle** in manners, **intelligent** in mind; she was even **sincere**, as far as her religion would permit her to be so,...*(PR, p. 78)

У романі зустрічається протиставлення «форми» та «змісту» зовнішньої привабливості. Так, наприклад, за гарною зовнішністю можуть ховатися негативні внутрішні якості людини та її характер:

*“She was very **showy**, but she was **not genuine**: she had a fine person, many brilliant attainments; but her mind was poor, her heart barren by nature”* (JE, p. 282).

I remember her as a slim young woman, but she had a capricious and hasty temper” (JE, p.41).

*As far as person went, she answered point for point, both to my picture and Mrs. Fairfax’s description. The **noble bust**, the **sloping shoulders**, the **graceful neck**, the **dark eyes** and black ringlets were all there;—but her face? Her face was like her mother’s; a youthful unfurrowed likeness: the same low brow, the same high features, **the same pride**. It was not, however, so saturnine a pride! she laughed continually; her laugh was satirical, and so was the habitual expression of her arched and **haughty lip**. Genius is said to be self-conscious. I cannot tell whether Miss Ingram was a genius, but she was **selfconscious**—remarkably self- conscious indeed.* (JE, p. 327)

Приваблива зовнішність у вищеподаних контекстах контрастує з такими непривабливими рисами характеру як зарозумілість, надмірна гордовитість, нещирість та показність.

Метафорична модель концептуальної ознаки «привабливість» характеризується великою різноманітністю. Так, приваблива на вигляд жінка ототожнюється авторками з мадонною, з мармуровою статуєю, лялькою, наприклад:

.... he seriously fell in love with and eagerly wooed a girl who presented a complete contrast to those he had hitherto noticed - **a girl with the face of a Madonna; a girl of living marble** - stillness personified (SH, p. 40).

Several others admired her, for she **was beautiful as a monumental angel**; but the clergyman was preferred for his office's sake ... (SH, p.40).

...she looked **a mere doll**; her neck, delicate as wax, her head of silky curls, increased, I thought, the resemblance (VI, p. 4).

Художня свідомість розкриває нові властивості, ознаки об'єкта, або дає нові модифікації вже відомих. Так, у свідомості авторок жіноче обличчя уявляється сторінкою в книзі, а колір обличчя порівнюється з цвітінням, наприклад:

*'Having perused the **fair page of Mrs Crimsworth's face**, a deep, involuntary sigh announced my disappointment; she took it as a homage to her beauty, and Edward, who was evidently proud of his rich and handsome young wife, threw on me a glance - half ridicule, half ire (PR, p. 7).*

...some were girls of fourteen, fifteen, sixteen, some young women from eighteen (as it appeared to me) up to twenty; the most modest attire, the simplest fashion of wearing the hair, were apparent in all; and good features, ruddy, **blooming complexions**, large and brilliant eyes, forms full, even to solidity, seemed to abound (PR, p. 63).

Концептуальні ознаки в межах макрошару "Spiritual attractiveness" метафоризуються в термінах вогню та світіння, наприклад:

*Could this be, she demanded, when the flame of her **intelligence burned** so vivid; when her life beat so true, and real, and potent; when something within her stirred disquieted, and restlessly asserted a God-given strength, for which it insisted she should find exercise? (SH, p. 397)*

... but her seventeen years had brought her a refined and tender charm which did not lie in complexion, though hers was fair and clear; nor in outline, though her features were sweet, and her limbs perfectly turned; but, I think, rather in a subdued **glow from the soul outward**. This was not **an opaque vase**, of material however costly,

but a lamp chastely lucent, guarding from extinction, yet not hiding from worship, a flame vital and vestal (VI, p. 253).

Висновки до Розділу 3

Концептуальна ознака «attractiveness» має яскраво виражене ціннісне маркування і відноситься до числа найважливіших орієнтирів людської мовної поведінки. Окрім того, аналізована концептуальна ознака відноситься до гендерно маркованих концептів, оскільки вона має різну інформаційну наповнюваність в залежності від того, представник якої статі є об'єктом оцінки.

Гендерна варіативність мовної реалізації концептуальної ознаки «attractiveness» є лінгвістично значимим фактом, з огляду на те, що її аналіз дає можливість побудувати більш об'єктивну модель розглянутого концепту і значно глибше зрозуміти закономірності його реалізації.

Шари концептуальної ознаки «привабливість» перебувають в ієрархічній залежності один від одного, в зв'язку з чим доречно говорити про наявність в структурі розглянутого концепту макро- і мікро- шарів, частотність і специфіка мовної репрезентації яких гендерно детермінована.

Розглянута концептуальна ознака складається з двох взаємопов'язаних макрошарів «фізична привабливість» (Physical attractiveness) та «духовна привабливість» (Spiritual attractiveness), які, в свою чергу, розпадаються на мікрошари, що містять інформацію про релевантні характеристики предмета оцінки.

Макрошар «фізична привабливість» в межах концепту ФЕМІНІННІСТЬ актуалізований в 905 текстових ілюстраціях, які описують жіночу привабливість. Макрошар «духовна привабливість» в межах концепту ФЕМІНІННІСТЬ актуалізований в 549 текстових ілюстраціях, які описують внутрішню жіночу привабливість.

Аналіз вибірки дозволяє виділити окремі мікрошари концептуальної ознаки «привабливість», представлені інформацією про певні частини тіла, що підлягає

оцінці. До таких ми відносимо: face, figure, clothes, hair, voice. Мікрошари макрошару «Spiritual attractiveness», що міститься в англомовній свідомості включають: character, soul, intelligence, manners, taste, talent.

Жіноча привабливість описується у контексті опису обличчя, тіла, одягу та голосу жінки. Найчастіше жіноча зовнішня привабливість асоціюється з світлим тоном шкіри, рожевими щічками, що вказують на міцне здоров'я їхньої власниці. Аналіз контекстів показує, що привабливим вважається густе, блискуче темне чи світле волосся та темні чи блакитні очі. Губи жінки мають бути червоними та рот маленьким. Високою частотністю в романах також характеризується зовнішня оцінка привабливості, виражена численними епітетами: «молода», «елегантна», «прекрасна», «родовита», «пишна», «квітуча».

Щодо внутрішнього наповнення, привабливі характеристики жінки як партнера по життю – це чистота, скромність та мудрість. Приваблива жінка мусить мати витончені, благородні, спокійні та лагідні манери. До того ж, вона неодмінно повинна бути наділена певними талантами та мати вишуканий смак.

Отже, можна стверджувати, що у всіх лінгвокультурах існують різні гендерні стереотипи, уявлення про еталони маскулінності і фемінінності, відповідно до яких ми очікуємо, що представники тієї чи іншої статі повинні мати набір певних, властивих даній статі якостей.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Мовна картина світу і колективна мовна свідомість етносу проявляються в системі концептів, яка представляє собою концептосферу тієї чи іншої культури. Важливу роль у вираженні культурних характеристик національної мовної свідомості відіграють культурні концепти, які є багатовимірними смисловими утвореннями, що включають ціннісний компонент. Концепт ФЕМІНІННІСТЬ входить в категорію культурних концептів і є важливим сегментом національної концептосфери англійської лінгвокультури.

Концепт – це одиниця колективної свідомості (яка відправляє до вищих духовних цінностей), що має мовне вираження і позначена етнокультурною специфікою. Складний, абстрактний характер концептів зумовлює наявність великої кількості різноманітних типологій, що враховують їхню природу, зміст та функціонування.

У культурі кожного суспільства опозиція чоловіче/жіноче набуває форми особливих стереотипних уявлень, створюючи таким чином, гендерні стереотипи або ж стереотипи фемінінності/маскулінності. Маскулінність і фемінінність значною мірою обумовлені культурною традицією, що дозволяє розглядати їх як культурні концепти. Ці поняття співіснують в тісному взаємозв'язку.

Концепт фемінінності включає культурні канони (ідеальні образи) жінки; уявлення про притаманні цій статі риси характеру; сфери, способи, стиль самореалізації жінки (в межах конкретного етнокультурного середовища); особливості процесів соціалізації дівчаток; поведінкові моделі (норми, приписи, очікування щодо поведінки особи певної статі у стандартній ситуації та соціальні санкції за їхнє порушення); гендерну стратифікацію (градацію соціальних статусів та ролей жінок, що визначає суспільний престиж статі).

Фемінінність – важливий атрибут суспільної свідомості. Як культурний концепт суспільної свідомості, він є складовою частиною концептуальної системи особистості. Концепт ФЕМІНІННІСТЬ входить до складу моделей свідомості і маніфестується в мові. Досліджуваний концепт є одним з ключових концептів

англомовної концептуальної картини світу, що належить до світоглядних універсальних понять та концентрує у собі уявлення носіїв мови про жіночу привабливість.

Характеристика концептуальних ознак «привабливість» – «непривабливість» багато в чому обумовлена їх представленістю певними лексемами і їх семантичними ознаками. Вивчення лексико-семантичної репрезентації даних концептів дозволяє визначити концептуально значущі характеристики понять «привабливість» - «непривабливість» .

Концептуальна ознака «привабливість» складається з двох взаємопов'язаних макрошарів «фізична привабливість» (Physical attractiveness) та «духовна привабливість» (Spiritual attractiveness), які, в свою чергу, розпадаються на мікрошари, що містять інформацію про релевантні характеристики предмета оцінки.

Аналіз показує, що, з точки зору аспекту репрезентації концептуальної ознаки «привабливість», найбільший інтерес представляє опозиція «Physical attractiveness» - «Spiritual attractiveness», що активізує ті сфери концепту, які співвідносяться з індивідом (носієм мовної свідомості) як представником певної статі. Аналіз відібраних творів сестер Бронте показує, що ширше всіх представлена підгрупа оцінки зовнішнього вигляду людини: вона становить 62% від всього корпусу вибірки, тоді як духовна привабливість актуалізується у 38% від усієї вибірки.

Макрошар «фізична привабливість» в межах концепту ФЕМІНІННІСТЬ актуалізований в 905 текстових ілюстраціях, які описують жіночу привабливість. Аналіз вибірки дозволяє виділити окремі мікрошари концептуальної ознаки «привабливість», представлені інформацією про певні частини тіла, що підлягає оцінці. До таких ми відносимо: face, figure, clothes, hair, voice. Загальна позитивна оцінка зовнішнього вигляду найбільш частотно вербалізується за допомогою таких прикметників, як beautiful, pretty, handsome, nice-looking, goodlooking, lovely, attractive, appealing, perfect, amazing, gorgeous, magnificent, elegant, ravishing, eye-catching, stunning, dashing great, nice, lovely, well, bonny та іменників

beauty, belle, attractiveness, elegance, grace та ін. Кількісні дані переконливо демонструють, що мікрошар “face” актуалізується найчастіше в романах сестер Бронте. Висока номінативна щільність цього когнітивного мікрошару підтримується низкою синонімів: complexion «колір обличчя», countenance «вираз обличчя», front «чоло», mien «міна», outline «контур», physiognomy «фізіономія», profile «профіль», visage «обличчя».

Макрошар «духовна привабливість» в межах концепту ФЕМІНІННІСТЬ актуалізований в 549 текстових ілюстраціях, які описують внутрішню жіночу привабливість. Аналіз вибірки з романів сестер Бронте дозволяє виділити такі компоненти (мікрошари) макрошару «Spiritual attractiveness», що міститься в англомовній свідомості: character, soul, intelligence, manners, taste, talent. Загальними вербалізаторами описуваного макрошару можуть виступати такі загальнооцінні лексеми perfect, good, wonderful, sweet, excellent, magnanimous, delightful, terrific, і т.ін. Кількісні дані переконливо демонструють, що мікрошар “character” актуалізується найчастіше в романах сестер Бронте, що доводить значущість цього мікрошару для мовної спільноти.

Окрім первинних засобів номінації – імені концепту та його синонімів, концептуальна ознака «привабливість» у складі концепту ФЕМІНІННІСТЬ вербалізується за допомогою вторинних засобів номінації – фразеологічних одиниць, прислів'їв, афоризмів та метафор.

Концептуальна ознака «привабливість» в структурі концепту ФЕМІНІННІСТЬ включає великий обсяг інформації національно-культурного характеру і, таким чином, відображає фрагмент мовної картини світу носіїв англійської мови. Він несе на собі відбиток тієї культурної системи, в якій він сформувався. Отже, вивчення даного концепту дозволяє опанувати своєрідну культурологічну інформацію, відображену в мові.

SUMMARY

The topic of the research is “Conceptual feature “attractiveness” within the concept FEMINITY: linguo-cultural analysis (based on the sisters Bronte’s novels)”.

The study of the conceptual feature “attractiveness” from the standpoint of cognitive linguistics helps to understand the way a person perceived his/her appearance in the English-speaking environment of the XIX century as well as to identify the relationship between the linguistic means of representing the features of attractiveness and the mental essence of the concept.

The research aim is to analyze the verbalization means of the conceptual feature “attractiveness” within the concept of FEMINITY on the example of lexemes, phrases and sentences in the literary works of the XIX century.

The object of the investigation is the idea of women's attractiveness, objectified in the English language of the XIX century.

The subject of the research is the means of verbalizing the conceptual feature “attractiveness” within the concept of FEMINITY.

The research material includes the sample of language realizations of the conceptual feature “attractiveness”, obtained by the method of a continuous sample from the novels of Charlotte and Emily Bronte: “Wuthering Heights”, “Jane Eyre”, “Shirley”, “The Professor” and “Villette”.

The following research methods have been used in the work: component analysis, conceptual analysis, lexical analysis of key lexemes and their synonyms.

The main conclusions drawn from this study are:

Concept is a unit of collective consciousness, which has a linguistic expression and is marked by ethno-cultural specifics. Concept is a “bundle” of all representations, associations, knowledge, assessments, emotions and human experiences of a phenomenon that exists in his/her consciousness or mental world. The concept is verbalized in the language since it receives its name, and is represented by multi-level means of language. The concept may be verbalized by means of separate words and phrases, phraseological units, sentences and the whole texts.

In the culture of every society, male / female opposition takes shape of stereotypical perceptions, thus creating gender stereotypes or stereotypes of femininity / masculinity. Masculinity and femininity are largely predetermined by the cultural tradition, which allows considering them as cultural concepts. These concepts coexist in close interconnection.

The concept of femininity includes cultural canons (ideal images) of women; an idea of the inherent features of every gender; spheres, methods, style of self-realization of a woman (within a specific ethnocultural environment); peculiarities of the processes of socialization of girls; behavioral models (norms, regulations, expectations regarding the behavior of a certain gender in the standard situation and social sanctions for their violation); gender stratification (gradation of social statuses and roles of women, which determines the social prestige of gender).

The femininity is an important attribute of social consciousness. As a cultural concept of social consciousness, it is an integral part of the conceptual system of a person. The concept FEMINITY is included in the models of consciousness and is manifested in the language. The investigated concept is one of the key concepts included into the English-language conceptual picture of the world, which belongs to world-wide universal concepts and concentrates speakers' ideas about women's attractiveness.

The conceptual feature "attractiveness" consists of two interconnected macro-layers: "Physical attractiveness" and "Spiritual attractiveness", which, in turn, break up into microspheres that contain information on the relevant characteristics of the subject matter.

The analysis shows that the opposition "Physical attractiveness" – "Spiritual attractiveness", activating the areas of the concept that relate to the individual (the bearer of linguistic consciousness) as a representative of a particular gender, is of greatest interest in terms of the representation of the conceptual feature "attractiveness". The analysis of the selected Bronte's works shows that the subgroup of appearance evaluation gets the broadest representation - 62% of the total body of the sample, while spiritual attractiveness is actualized in 38% of the entire sample.

The macro-layer “Physical attractiveness” within the concept FEMINITY is actualized in 905 text illustrations describing women's attractiveness. The analysis of the sample allows singling out the micro-layers of the conceptual feature “attractiveness”, represented by the information about certain parts of the body which are the subject to evaluation. They include: face, figure, clothes, hair, voice. The general positive evaluation of the appearance is most often verbalized with the help of such adjectives as *beautiful, pretty, handsome, nice-looking, good-looking, lovely, attractive, appealing, perfect, amazing, gorgeous, magnificent, elegant, ravishing, eye-catching, stunning, dashing great, nice, lovely, well, bonny* and the nouns *beauty, belle, attractiveness, elegance, grace* etc.

The quantitative data convincingly prove that the micro-layer “face” is the most frequently actualized cognitive layer in the novels of the Bronte sisters. The high nominative density of this cognitive micro-layer is supported by a number of synonyms: *complexion, countenance, front, mien, outline, physiognomy, profile, visage*.

The macro-layer “Spiritual attraction” within the concept FEMINITY is actualized in 549 text illustrations that describe the inner female attractiveness. The analysis of the sample selected from the novels allows singling out the following components of the macro-layer “Spiritual attractiveness”: character, soul, intelligence, manners, taste, talent. General verbalizers of the described macro-layer include the following lexemes: *perfect, good, wonderful, sweet, excellent, magnanimous, delightful, terrific*, etc. Quantitative data convincingly demonstrate that “character” is the most frequently actualized micro-layer in Bronte’s novels which proves the significance of this micro-layer for the language community.

The conceptual feature “attractiveness” in the structure of the concept FEMINITY includes a large amount of national-cultural information and thus reflects a fragment of the linguistic picture of the world of native speakers. It carries the imprint of the cultural system in which the concept was formed. Consequently, the study of this concept allows mastering certain cultural information expressed in the language.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алефиренко Н. Ф. Лингвокультурология. Ценностно-смысловое пространство языка / Н. Ф. Алефиренко. – М. : Флинта, 2010. – 288 с.
2. Апресян Ю. Д. Избранные труды, т. I. Лексическая семантика / Ю. Д. Апресян. – М. : Школа «Языки русской культуры», 1995. – 472 с.
3. Арутюнова Н. Д. Истина. Добро. Красота: Взаимодействие концептов / Н. Д. Арутюнова // Логический анализ языка. Языки эстетики: Концептуальные поля прекрасного и безобразного. – М. : Индрик, 2004. – 720 с.
4. Бабушкин А. П. Концепты разных типов в лексике и фразеологии и методика их выявления / А. П. Бабушкин // Методологические проблемы когнитивной лингвистики / Под ред. И. А. Стернина. – Воронеж : 2001. – С. 52–57.
5. Бабушкин А. П. Типы концептов в лексико- фразеологической семантике языка / А. П. Бабушкин. – Воронеж : Изд-во ВГУ, 1996. – 104 с.
6. Беляевская Е.Г. Семантика слова / Е.Г. Беляевская. – М. : Высш. школа, 1987. – 128 с.
7. Бессонова О.Л. Оцінний тезаурус англійської мови: когнітивний та тендерний аспекти. Автореф. дис. ...докт. філол.. наук: 10.02.04. / О.Л.Бессонова. – К., 2003. – 39 с.
8. Бойко Н. Українська експресивна лексика: семантичний, лексикографічний і функціональний аспекти : монографія / Н. І. Бойко. – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2005. – 552 с.
9. Бокова Ю.С. Вербализация концепта «красота» в русском и англоязычном лингвокультурном сознании (на материале произведений русских, английских и американских писателей): автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / Ю. С. Бокова. – М., 2012. – 22 с.
10. Болдырев Н. Н. Когнитивная семантика / Н. Н. Болдырев. – Тамбов : Изд-во Тамб.гос.ун-та, 2000. – 140 с.

11. Бычков В. В. Малая история византийской эстетики / В. В. Бычков. – К. : «Путь к истине», 1991. – 406 с.
12. Валюкевич Т. В. Лингвистический статус концепта «внешность» (на материале английского языка) / Т. В. Валюкевич // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – 2001. – Сер. : романо-герм. філологія. – № 537. – С. 159–537.
13. Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языков / А. Вежбицкая. – М. : Языки русской культуры, 1999. – 780 с.
14. Воркачев С. Г. Лингвокультурный концепт: типология и области бытования / С. Г. Воркачев. – Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2007. – 400 с.
15. Воркачев С.Г. Studia selecta: избранные работы по теории лингвокультурного концепта: монография / С.Г.Воркачев. – Волгоград: Парадигма, 2013. – 180 с.
16. Воронина О. Гендер и культура / ОВоронина, Т. Клименкова// Феминизм и гендерные исследования. Хрестоматия. - Тверь, 1999. - С.53-61.
17. Вороніна Ю.В. Концепт "жінка" в сучасній чоловічій прозі (на матеріалі ідіолектних порівнянь) / Ю. В. Вороніна // Мовознавчий вісник. - 2015. - Вип. 20. - С. 168-172.
18. Гапон Н. Гендер у гуманітарному дискурсі: філософсько-психологічний аналіз /Н.Гапон. – Львів: Літопис, 2002. – 310с.
19. Гринь Є.Д. Поняття «привабливість» в англомовних лексикографічних джерелах / Є.Д. Гринь // зб. наук. пр. студентської наукової інтернет-конференції «Професійна підготовка майбутніх спеціалістів у загально-європейському мовному контексті: проблеми та перспективи» / Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – 2016.
20. Гринь Є.Д. Особливості вербалізації ядра концепту «ПРИВАБЛИВІСТЬ» у романі Ш. Бронте «Джейн Ейр» / Є.Д. Гринь // зб. наук. пр. щорічної наукової конференції викладачів та студентів факультету іноземних мов «Актуальні проблеми лінгвістики та методики викладання іноземних мов у вищому навчальному закладі та школі» / Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – 2016.

21. Гринь Є.Д. Методика аналізу концептуальної ознаки «привабливість» у складі концепту «ФЕМІНІНІСТЬ» / Є.Д. Гринь // зб. наук. пр. XV міжнародної студентської Інтернет-конференції «МОВА, ОСВІТА, КУЛЬТУРА: Інтеграційні тенденції в сучасному світі» / Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – 2017.

22. Гринь Є.Д. Особливості актуалізації жіночої духовної привабливості в романах сестер Бронте / Є.Д. Гринь // зб. наук. пр. XXX Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» / Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди. – 2017. – с. 521-523

23. Гринь Є.Д. Гендерні особливості концептуальної ознаки «привабливість» у романах сестер Бронте / Є.Д. Гринь // зб. наук. пр. студентської наукової Інтернет-конференції «Сучасні проблеми лінгвістики, літератури, літературознавства та методики викладання мови і літератури» / Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – 2017.

24. Добровольский Д. О. Национально-культурная специфика во фразеологии / Д. О. Добровольский // ВЯ. – 1997. – № 6. – С. 37–48.

25. Дуличенко А. Д. О перспективах лингвистики XXI века / А. Д. Дуличенко // Вестник Московского университета. Серия 9. Филология. – 1996. – №5. – С. 124–131.

26. Жаботинская С. А. Концепт / домен: матричная и сетевая модели / С. А. Жаботинская // Культура народов Причерноморья. – 2009. – № 168. – Т. 1. – С. 254–259.

27. Живицкая И. А. Концепт «BEAUTY / КРАСА» в пареміологічному уявленні (на матеріалі англійських та українських прислів'їв) / И. А. Живицкая // Науковий вісник Криворізьського національного університету. Філологічні студії. – 2013. – № 9, Ч. 2. – С. 50–58.

28. Каламбет Е. В. Проявления антропоцентризма в современной отечественной лексикографии: на материале лингвистических словарей : дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01/ Елена Васильевна Каламбет. – Краснодар, 2007. –

177 с.

29. Карасик В. И. Культурные доминанты в языке / В. И. Карасик // Языковая личность: культурные концепты. – Волгоград – Архангельск. 1996. – С. 3–16.

30. Карасик В. И. Лингвокультурная концептология / В. И. Карасик, Н. А. Красавский, Г. Г. Слышкин. – Волгоград : Парадигма, 2009. – 116 с.

31. Карасик В. И. О категориях лингвокультурологии / В. И. Карасик // Языковая личность: проблемы коммуникативной деятельности. – Волгоград, 2001. – С. 3–16.

32. Карасик В. И. Этноспецифические концепты / В. И. Карасик // Введение в когнитивную лингвистику / Отв. ред. М. В. Пименова. – Кемерово : Кузбассвуиздат, 2005. – С. 61–105.

33. Кирилина А. В. О применении понятия гендер в русскоязычном лингвистическом описании / А. В. Кирилина // Филологические науки, 2000. – № 3. – С. 18–27.

34. Кісь О. Етнічні гендерні стереотипи та джерела їх конструювання / О. Кісь // Український жіночий рух: здобутки і проблеми: Зб. наук. праць. Вип. перший. – Дрогобич : Коло, 2002. – С. 26–43.

35. Клюкина Ю. В. Гендерные стереотипы внешнего портрета человека : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / Юлия Викторовна Клюкина. – Тамбов : Тамбов. гос. тех. ун-т, 2011. – 170 с.

36. Колесов В. В. Язык и ментальность / В. В. Колесов. – СПб. : Петербургское Востоковедение, 2004. – 240 с.

37. Красавский Н. А. Эмоциональные концепты в немецкой и русской лингвокультурах : монография / Н. А. Красавский. – Волгоград : Перемена, 2001. – 495 с.

38. Кубрякова Е. С. Эволюция лингвистических идей во второй половине XX века (опыт парадигмального анализа) / Е. С. Кубрякова // Язык и наука конца 20 века: Сб. статей. – М. : РГГУ, 1995. – С. 144–238.

39. Кубрякова Е. С. Язык и знание. На пути получения знаний о языке: части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира / Е. С. Кубрякова. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 560 с.
40. Лабащук М. С. Типология метафоры / М. С. Лабащук. – Тернополь : Тернопольский государственный педагогический университет им. В. Гнатюка. Лаборатория славистических и методологических студий, 2004. – 39 с.
41. Левашов Е. А. Вторичная номинация в сфере разговорно-профессиональной речи / Е. А. Левашов // Новые слова и словари новых слов. – СПб. : Инст-т лингв. Исслед. РАН, 1997. – С. 85–91.
42. Лихачев Д. С. Концептосфера русского языка / Д. С. Лихачев// Русская словесность: Антология / Под. ред. Нерознак В. П. – М. : Academia, 1997. – С. 280–287.
43. Лихачев Д. С. Логический анализ языка. Культурные концепты / Д. С. Лихачев. – М., 1991. – 204 с.
44. Ляпин С. Х. Концептология: к становлению подхода / С. Х. Ляпин // Концепты. – Архангельск, 1997. – Вып. I. – С. 11–35.
45. Маковский М. М. Язык – Миф – Культура. Символы жизни и жизнь символов / М. М. Маковский. – М. : Русские словари, 1996. – 330 с.
46. Малишевская Д. Ч. Базовые концепты культуры в свете гендерного подхода (на примере оппозиции “Мужчина”/“Женщина”) / Д. Ч. Малишевская // Фразеология в контексте культуры. – М., 1999. – С. 180–187.
47. Мартинюк А. П. Регулятивна функція гендерно маркованої одиниці мови. : дис...докт. філол.наук: 10.02.04. / Алла Петрівна Мартинюк. – Харків, 2005. – 604с.
48. Маслова В. А. Лингвокультурология / В. А. Маслова. – М. : Издательский центр «Академия», 2001. – 208 с.
49. Мельник Т. М. Гендер як наука та навчальна дисципліна / Т. М. Мельник // Основи теорії гендеру. Навчальний посібник / ред. Агєєва В.П., Кобелянська Л.С., Скорик М.М. – К. : К.І.С., 2004. – С. 10–30.

50. Мещерякова Ю. В. Концепт КРАСОТА в английской и русской лингвокультурах: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / Ю. В. Мещерякова. – Волгоград, 2004. – 28 с.
51. Москвин В. П. Спорные проблемы семантики: Рецен. / В.П.Москвин, Н. Ф. Алефиренко // Вопр. Языкозн. – 2000. – № 6. – С. 138 - 145.
52. Орлова О. В. Когнитивно-стилистический анализ текстовых концептов в контексте современных лингвоконцептологических исследований / О. В. Орлова // Вестник Томского государственного университета. – 2009. – № 326. – С. 34 - 38.
53. Паланчук Н.В. Гендерная концептосфера в дискурсе драматургов-елизаветинцев : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / Паланчук Н.В. – Волгоград : Волгоград. гос. пед. ун-т, 2008. – 172 с.
54. Перелыгина Е. М. Катартическая функция текста : автореф.дисс....канд.филол.наук / Е. М. Перелыгина. – Тверь, 1993. – 26 с.
55. Пилипак В. Антропоцентричні та егоцентричні концепції в лінгвістиці / В.Пилипак // Лінгвістичні студії. Збірник наукових праць. – Донецький національний університет, 2009. – № 18. – С. 13 - 18.
56. Пименова М. В. Душа и дух: особенности концептуализации / М. В. Пименова. – Кемерово : ИНК «Графика», 2004. – 385 с.
57. Пименова М. В. Концептуальные исследования и национальная ментальность / М. В. Пименова // Гуманитарный вектор. – 2011. – № 4 (28). – С. 126 - 132.
58. Пономарева Е. Ю. Концептуальная оппозиция «Жизнь-Смерть» в поэтическом дискурсе (на материале поэзии Д. Томаса и В. Брюсова) / Е. Ю. Пономарева : автореф. ... дис. канд. филол. Наук: 10.02.20. – Тюмень, 2008. – 22 с.
59. Попова Е.А. Человек как основополагающая величина современного языкознания / Е.А. Попова // Филологические науки. – 2002. – №3. – С. 69-77.
60. Попова З. Д. Когнитивная лингвистика / З. Д. Попова, И. А. Стернин. –

М. : АСТ: Восток – Запад, 2010. – 314 с.

61. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно дискурсивній парадигмі лінгвістики / А. М. Приходько . – Запоріжжя : Прем'єр, 2008. – 332 с.

62. Рябов О.В. "Матушка - Русь": Опыт гендерного анализа поисков национальной идентичности России в отечественной и западной историософии / О.В. Рябов. – М.: Ладомир. 2001. – 202с.

63. Слышкин Г. Г. Лингвокультурные концепты и метаконцепты / Г. Г. Слышкин. – Волгоград : Волгогр. гос. пед. ун-т, 2004. – 339 с.

64. Степанов Ю. С. Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования / Ю. С. Степанов. – М. : Академический проект, 2001. – 990 с.

65. Степанов С. Язык внешности / С. Степанов. – М. : ООО "Эксмо-Пресс", 2001. – 409 с.

66. Сукаленко Т. М. Метафоричне вираження концепту жінка в українській мові : монографія /Т. М. Сукаленко. – К. : Ін-т укр. мови : Вид. дім Дмитра Бураго, 2010. – 240 с.

67. Томчаковская Ю.О. Томчаковская Ю. О. Концепт CHARM/ЧАРІВНІСТЬ в английской и украинской лингвокультурах : монография / Ю. О. Томчаковская; под ред. Н. В. Петлюченко. – Одесса : Видавничий дім «Гельветика», 2015. – 204 с.

68. Усачева Н.А. Женщина: ее статус, судьба и образ в мировой культуре / Н.А. Усачева. – Алмата, 1994. – 219 с.

69. Фрумкина Р. М. Концептуальный анализ с точки зрения лингвиста и психолога / Р. М. Фрумкина // НТИ. Сер. 2. Информационные процессы и системы. – 1992. – № 3. – С.1–8.

70. Фурс Л. А. Особенности когнитивной категории в синтаксисе / Л. А.Фурс, М. Я. Блох, С. Ю. Богданова, Ф. Карлсон, Л. М. Ковалева, та др. // Когнитивные категории в синтаксисе : коллектив. моногр. – Иркутск : Иркут. гос. лингвист. Ун-т, 2009. – С. 21–50.

71. Черкасова И.С. Реализация коммуникативной стратегии самопрезентации личности в русских и немецких объявлениях о знакомстве : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / И.С. Черкасова. – Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2006. – 22 с.
72. Шелякин М.А. Язык и человек: К проблеме мотивированности языковой системы: учеб. Пособие / М.А. Шелякин. – М.: Флинта: Наука, 2005. – 296 с.
73. Archer J. Sex and Gender / J. Archer, B.B. Lloyd. – Cambridge: Cambridge University Press, 2002. – 294 p.
74. Brubaker L. Gender in the Early Medieval World: East and West, 300-900 /L. Brubaker, J. Smith. – Cambridge: Cambridge University Press, 2004. – 346 p.
75. Carroll R. The Bible: Authorized King James Version (With Apocrypha) / R. Carroll, S. Pricket. – N.Y.: Oxford University Press, 1998. – 1824 p.
76. Eagleton M. Working with feminist criticism / M.Eagleton. – Oxford: Blackwell Publishers Ltd., 2000. – 220 p.
77. Evans V. A Glossary of Cognitive Linguistics / V. Evans. – Edinburgh University Press, 2007. – 256 p.
78. Halliday M. Language as Social Semiotic / M.Halliday. - London, Edward Arnold, 1978. – 256 p.
79. Lakoff G. Metaphors We Live By / G. Lakoff, M. Johnson. – Chicago : University of Chicago Press, 1980. – 242 p.
80. Langacker R. W. Foundations of Cognitive Grammar, vol. 1: Theoretical Prerequisites / R. Langacker. – Stanford : Stanford University Press, 1987. – 516 p.
81. Lippman W. Public Opinion / W.Lippman. – N.Y.: Free Press Paperbacks, 1997. – 288 p.
82. Morris Ch. and Hamilton D. Aesthetics, signs and icons / Ch.Morris // Philosophy and Phenomenological Research. – 1965. – v. 25 – №3. – P. 15-40.
83. Rogers W.S. The Psychology of Gender and Sexuality: an Introduction / W.S. Rogers. – United Kingdom: Open University Press, 2004. – 305 p.

84. Stoller R.J. Sex and Gender: the Development of Masculinity and Femininity / R.J. Stoller. – London: H.Karnac (Books) Ltd., 1968. – 400 p.

85. Williams J. Measuring Sex Stereotypes. A Multinational Study / J.Williams, D. Best. – Newbury Park: Sage Publications, 1990.

СПИСОК ДОВІДКОВИХ ДЖЕРЕЛ

86. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К.: Ірпінь: “Перун”, 2004. – 1440 с. – 723 с.

87. Краткий словарь когнитивных терминов / [Под общей редакцией Е. С. Кубряковой]. – М. : Филол. ф-т МГУ им. М. В. Ломоносова, 1997. – 245 с.

88. American Heritage Dictionary of the English Language [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ahdictionary.com/>

89. American Heritage Dictionary of Idioms/[ed. by Christine Ammer]. – Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 2003 – 480 p.

90. Century Dictionary and Cyclopedia [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.leoyan.com/century-dictionary.com/index.html>

91. Collins English Dictionary and Thesaurus online [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словника: <http://www.dictionary.reverso.net/English-definitions/index14.html>.

92. Etymology Dictionary online [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.etymonline.com/>

93. Longman Dictionary of Contemporary English. – England: Pearson Education Limited, 1995 – 1668 p.

94. McGraw-Hill’s Essential American Idioms Dictionary / [ed. by Richard A. Spears]. – N.Y.: McGraw-Hill, 2008. – 288 p.

95. New Webster's dictionary and the sources of the English language. – Danbury: Lexicon publications, 1993. – 1248 p.

96. NTC’s Thematic Dictionary of American Slang/ [ed. by Richard A. Spears]. – N.Y.: NTC Publishing Group, 1998. – 541 p.

97. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / [ed. by Hornby A., Cowie A., Gimson A.]. — Oxford: Oxford University Press, 1995. — 1428 p.
98. Oxford Collocations Dictionary for Students of English/[ed. By Diana Lea]. — Oxford University Press, 2003. — 930 p.
99. Random House Webster's College Dictionary. — New York, 1991. — 1568 p.
100. The Barnhart Dictionary of Etymology / [ed. by Robert K. Barnhart, Sol Steinmetz]. - H. W. Wilson; Fourth Printing edition, 1988. — 1284 p.
101. The BBI Combinatory Dictionary of English/ [ed. by M.Benson, Evelyn Benson, Robert Ilson]. — М. : Рус. яз., 1990. — 286 с.
102. The Facts On File Dictionary of Proverbs/ [ed. by Martin H. Manser]. — N.Y.: Facts on File, 2007. — 499 p.
103. The Merriam Webster Online [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.merriam-webster.com/>
104. UltraLingua English Dictionary [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ultralingua.com/>
105. Webster's Revised Unabridged Dictionary [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://machaut.uchicago.ed>

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

106. WH - Bronte E. Wuthering Heights [Електронний ресурс]. — Режим доступу:http://www.planetpublish.com/wp-content/uploads/2011/11/Wuthering_Heights_T.pdf
107. JE - Bronte Ch. Jane Eyre [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.planetpdf.com/planetpdf/pdfs/free_ebooks/jane_eyre_nt.pdf
108. SH - Bronte Ch. Shirley [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.freeclassicebooks.com/charlotte%20bronte/Shirley.pdf>
109. PR - Bronte Ch. The Professor [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.freeclassicebooks.com/charlotte%20bronte/The%20Professor.pdf>

110. VI - Bronte Ch. Villette [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<http://www.freeclassicebooks.com/charlotte%20bronte/Villette.pdf>